

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Londýn viktoriánské doby v perspektivě

Charlese Dickense

Victorian London through the Perspective of

Charles Dickens

Vypracovala: Markéta Homzová

Vedoucí práce: PhDr. Alice Sukdolová, Ph.D.

České Budějovice 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Londýn viktoriánské doby v perspektivě Charlese Dickense* vypracovala samostatně, jen s použitím uvedených zdrojů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 22. dubna 2016.

.....
Markéta Homzová

PODĚKOVÁNÍ

Touto cestou bych chtěla poděkovat PhDr. Alici Sukdolové, Ph.D. za vedení této bakalářské práce, její ochotu, odborné rady a věcné připomínky.

ANOTACE

Práce nejprve stručně charakterizuje osobnost významného anglického romanopisce v kontextu viktoriánské literatury a zaměří se na sociální problematiku období 19. století a na její odraz v literatuře Charlese Dickense. Jádrem práce se soustředí na Dickensův popis Londýna v kontrastu s prostředím venkova a případně zobecní postupy v líčení prostředí a krajiny na základě romantického a realistického principu tvorby.

ABSTRACT

The aim of the thesis is the initial characteristics of Charles Dickens' personality in the context of Victorian literature focusing later on social matters of the 19th century England and its reflection in the works of the author. The core of the thesis concentrates on Dickens's description of London in the contrast with rural environment; and prospectively it may generalize Dickens' methods in description of environment and landscape based on the principles of romantic and realistic novels.

OBSAH

1	ÚVOD.....	6
2	HISTORICKÝ, SOCIÁLNÍ, KULTURNÍ A POLITICKÝ KONTEXT VIKTORIÁNSKÉ ANGLIE.....	8
3	LITERATURA VIKTORIÁNSKÉ ANGLIE.....	14
4	ŽIVOT A DÍLO CHARLESE DICKENSE	21
5	A CHRISTMAS CAROL.....	26
5.1	Londýn z perspektivy Charlese Dickense	26
5.1.1	Čas a prostor v přítomnosti.....	27
5.1.2	Čas a prostor v minulosti.....	29
5.1.3	Čas a prostor v budoucnosti.....	34
5.2	Alegorie tří duchů, symbolika Vánoc a charakteristika postav	36
5.2.1	Dětství hlavního hrdiny	39
5.2.2	Mládí – dospívání hlavního hrdiny	39
5.2.3	Hledání vztahu hlavního hrdiny.....	40
6	ZÁVĚR.....	46
	BIBLIOGRAFIE.....	49
	SEZNAM PŘÍLOH.....	54

1 ÚVOD

Devatenácté století představuje v dějinách anglických zemích jednu z nejvýznamnějších epoch, která ovlivnila de facto celý svět. Období vlády královny Viktorie (1837 – 1901) se vyznačuje ekonomickým, technickým, průmyslovým i vědeckým pokrokem a připravilo také úrodnou půdu pro rozkvět myšlenkových a uměleckých proudů. Výše zmíněná odvětví se ovlivňovala navzájem a jejich rozvoj měl za následek změnu viktoriánské společnosti, která se odrážela nejen na způsobu života obyvatel Británie.

S přihlédnutím ke zmíněným faktům nabízí literární žánry 19. století velké množství významných literátů, jejichž díla odkrývají pohled na tehdejší kulturu a prostředí. Jedním z celosvětově uznávaných a bezesporu jedním z nejvlivnějších spisovatelů této doby byl Charles Dickens. Tvůrčím zázemím Dickense byl kritický realismus a prostřednictvím svých jedinečných děl předal světu hodnotné dědictví. V románech Charlese Dickense se odráží společenský vývoj, sociální problematika i detailní popisy prostředí viktoriánské Anglie, především ale Londýna. Autor do svých děl specificky promítá okolní vlivy, které působily do značné míry na rozvoj autorových románů i na autora samotného.

Z Dickensovy umělecké knihovny byla pro tuto práci zvolena povídka *Vánoční koleda* (1843), která vyvolala velký ohlas a na níž navazovala série knih s vánoční tematikou.

Práce bude rozdělena do několika částí. S pohledem na skutečnost, že žádná literární díla nevznikala v izolaci a že spisovatelé reagovali na dobové dění především ve své zemi, zaměří se první kapitola této práce na sociální, kulturní, politický a historický kontext společenského dění ve viktoriánské Anglii. Přiblížení zmíněného kontextu je důležité pro porozumění okolností a prostředí, jimiž byla ovlivněna tvorba a v jejichž podmínkách vznikala díla viktoriánských spisovatelů. Do úvodní části této práce spadá i stručné shrnutí literatury 19. století, které seznamuje s vývojem viktoriánské literatury, charakteristickými rysy literárních žánrů a čelními představiteli těchto žánrů. Faktografická část bakalářské práce bude završena vzhledem na životní dráhu Charlese

Dickense, představí jeho nejvýznamnější díla a osvětlí skutečnosti, které ovlivnily a zasáhly Dickensovu tvorbu a myšlenky.

Druhá část práce se bude zaměřovat na popis viktoriánského Londýna i venkova a bude provedena literární analýza jednotlivých pasáží vyobrazujících prostředí *Vánoční koledy*, které je nedílnou součástí interpretace příběhu. V těchto kapitolách bude nastíněn kontrast mezi prostředím města a venkova, pozornost bude ale především zaměřena na vyobrazení Londýna, centra anglické moci a fiktivního světa Charlese Dickense. V této práci bude rozebrána symbolika, význam a děj zkoumané knihy a dále bude také provedena charakteristika především hlavní postavy.

Cílem práce je vyobrazení viktoriánské společnosti, ale především viktoriánského Londýna a venkova, vycházející z pohledu autora na dobové události a dění ve společnosti a kultuře, ve které žil. Práce má také za úkol objasnit alegorii, varování a skrytou zprávu, kterou Dickens přináší jako poselství pro anglickou společnost. Přesto že Dickensova tvorba nabízí spoustu dalších románů, které obsahují popis Londýna i venkova a tím pádem jsou vhodné k podobné analýze, vybrala jsem si právě novelu *Vánoční koleda*.

2 HISTORICKÝ, SOCIÁLNÍ, KULTURNÍ A POLITICKÝ KONTEXT VIKTORIÁNSKÉ ANGLIE

Každá významná éra v dějinách jednotlivých zemí s sebou přináší specifické problémy a významné události, které mají vliv na obyvatelstvo a formování země – a nejinak tomu bylo ve Velké Británii. Pro lepší porozumění myšlenek obsažených v dílech jednoho z nejvýznamnějších autorů viktoriánské doby, Charlese Dickense, je důležité nastínit historicko-politický a sociálně-kulturní kontext viktoriánského období.

Viktoriánská éra, všeobecně reprezentovaná obdobím vlády královny Viktorie, která vládla od roku 1837 do roku 1901, představuje dlouhý úsek v dějinách Velké Británie. Prvopočátky viktoriánské literatury lze spatřovat již koncem 18. století a na počátku 19. století, kdy se zrodila první generace viktoriánských spisovatelů. (Tucker, 1999)

Průmyslová revoluce, Velká francouzská revoluce a Napoleonské války jsou hlavní události, které ovlivnily ekonomickou i kulturní stránku Anglie. Na počátku 19. století započala Anglie éru největšího rozkvětu ve svých dějinách. Jeden vynález následoval druhý, mnohá odvětví průmyslu se rozvíjela a celková prosperita státu vzrůstala. Změna nastala s porážkou císaře Napoleona v roce 1815. Ačkoliv „ostrovy“ stály na vítězné straně, situace uvnitř země se změnila v prohru. V období válek prosperovaly anglické továrny, zemědělství a výroba díky zásobování, nicméně od roku 1816 se Anglie ocitla v krizi. Tato krize se projevovala velkou mírou nezaměstnanosti. Propouštění nastalo nejen v armádě a námořnictvu, ale také v továrnách, kde bylo do výroby zaváděno stále více strojů. Mzdy zůstávaly stejné, ale ceny základních potravin vzrůstaly. Jako projev nesouhlasu se vzedmula vlna nepokojů mezi dělnickými a zemědělskými pracovníky. Většina těchto nepokojů byla, často surově, rozprášena armádou a posléze uklidněna pod hrozbou poprav nebo vyhnanství. (McDowell, 1991)

Dalším důvodem politických změn byl také nezvyklý nárůst počtu obyvatelstva a jeho stěhování do měst za lepším životem. Během let 1815 až 1835 se britská společnost přeměnila na společnost měšťanskou s rychle se rozšiřujícími městy, ve kterých byly hojně zastoupeny nižší i vyšší vrstvy. Politické vládnoucí strany tehdejší doby, Toryové a Whigové, si byly vědomy narůstajícího nebezpečí jak

ze strany nejnižších, tak i středních vrstev společnosti a obávali se revoluce – proto sáhly po reformách jako po možném východisku. (McDowell, 1991)

Přestože v myslích anglické populace tkvěly revoluční myšlenky od dob Francouzské revoluce až po rok revoluční a reformní, rok 1848 a dále, nikdy se na „ostrovech“ revoluce v pravém smyslu slova nekonala. (Chesterton, 1913) „*The revolution failed because it was foiled by another revolution; an aristocratic revolution, a victory of the rich over the poor. (...) In France it was what people did that was wild and elemental; in England it was what people wrote.*“ (Chesterton, 1913, str. 18 a 19) A proto se mezi největší zbraně anglické revoluce řadí umění a literaturu spíše než zbraně a divokost. (Chesterton, 1913)

Zrovnoprávnění katolíků ve 20. letech 19. století přineslo výrazné rozpory mezi vládnoucími stranami, které umožnily Whigům chopit se vlády v čele s lordem Earlem Grayem. Za jeho vlády propuklo mnoho povstání za lepší životní a pracovní podmínky nižších vrstev. Výsledkem nepokojů a tužeb po reformách bylo vydání Reformního zákona (*Reform Bill*) v roce 1832. Tento zákon byl na jednu stranu velmi kontroverzní, ale sám Gray tvrdil, že byl vytvořen tak, aby uspokojoval požadavky všech společenských vrstev. (Tucker, 1999)

Bohužel Reformní zákon nepřinesl očekávané ovace stejně jako další zákony řešící například situaci chudých. Pomoc chudým byla poskytnuta v podobě tzv. „workhouses“, neboli chudobinců, kde lidé žili v nehumánních podmínkách, rodiny byly separovány podle pohlaví a jednotliví členové byli nuceni pracovat téměř po celý den. O podmínkách v těchto chudobincích se nejednou zmiňuje Charles Dickens, který svým svědectvím šokoval širokou veřejnost. (McDowell, 1991).

Whigové alespoň dosáhli volební reformy, díky které účast ve volbách nebyla privilegiem jen vyšších tříd, ale i muži ze středních i nižších tříd mohli svobodně volit. (McDowell, 1991)

Veřejnosti skryté, avšak historicky známé je, že liberálové měli vnitřní rozpory a s ne příliš úspěšným Reformním zákonem se jejich vliv ztenčoval. Vůdce Toryů neboli konzervativců, Benjamin Disraeli, podporoval zájmy šlechty i středních tříd a stejně tak jeho strana podporovala volný mezinárodní obchod. Oproti tomu liberálové, zejména příznivci reform, podporovali rozmach odborů, které spolupracovaly

s parlamentem. Když ale došlo k opětovnému snížení mezd, zatoužily odbory po možnosti projevit svou vůli přímo v Parlamentu, a tak došlo k založení *Labour Party*, Dělnické strany. (McDowell, 1991)

Rok 1848 byl v téměř celé Evropě poznamenán revolucemi a reformami, které reorganizovaly uspořádání jednotlivých zemí, zatímco Anglie nepocítila žádnou všeobracející reformu, ale postupnou proměnu k vyšším životním standardům. (Tucker, 2006) Vlna nesnází a nepokojů předcházela posun k úspěšnému reorganizování vlády, následně i armády a policie, zavedení školní reformy a mnoho dalších změn předznamenávajících sociální, kulturní a politické zlepšení anglické tváře téměř k nepoznání. (McDowell, 1991)

Rozrůstající města se začínala přeplňovat a mezi lidmi se šířila cholera a kriminalita. (McDowell, 1991). O hluboké trhlině mezi chudými a bohatými psala například Elizabeth Gaskellová. Nejen romanopisci si ale všimli, že průmyslová industrializace připravila pro člověka nehumánní podmínky a začínají se objevovat mnohé politicky, ekonomicky i sociálně zaměřené studie pojednávající o životě v kapitalismu. (Tucker, 1999)

Británie nebyla vnitřně tak klidná a soudržná, jak se jevílo z jejího prosperujícího statutu. Panovnice v době reformy však nebyla nijak zvlášť ohrožena. Královna Viktorie, druhá nejdéle vládnoucí panovnice na anglickém trůně¹, se těšila velké oblíbenosti mezi obyvateli ostrovů. Sama publikovala knihu *Our Life in the Highlands*, pojednávající o soukromém životě Jejího Veličenstva. Naklonila si tak tehdejší průmyslovou společnost a mohla si dovolit rozšířit svoje impérium i na jiné kontinenty. Anglie zakládala kolonie v Kanadě, Austrálii, Africe nebo Indii. Vznikla rozsáhlá říše, která musela být schopna obhájit své nároky v souboji s jinými státy. Kolonie představovaly odbytíště anglických výrobků a rozvoj železničního systému uvnitř země, stejně tak námořní cesty se staly neodmyslitelnou součástí britského obchodu. (McDowell, 1991)

Dílo Charlese Darwina *The Origin of Species* (1859) spustilo kontroverzní debaty v oblasti sociologie, politiky, ale hlavně v náboženství. Dílo pojednávající o evoluci bylo jedním z mnoha faktorů oslabujících důležitost a vážnost náboženství,

---

¹ V roce 2015 bylo nejdelší vládnoucí období královny Viktorie překonáno současnou britskou panovnicí Alžbětou II. (Kettler, 2015, <http://www.biography.com/news/queen-elizabeth-longest-reign-celebration-monarch-facts>)

avšak zároveň podnítilo rozvoj technologií a vědy. Vzrostly snahy reformovat církev, došlo ke zpochybnění božské inspirace v Písmu svatém, narostl počet variant náboženského vyznání a kladl se důraz na rozvoj věd jako antropologie, právo, filozofie či etnologie. (Tucker, 1999)

Trochu jiný směr přinesla 60. léta 19. století. Po celou dobu šlo v politických a sociálních změnách především o zlepšení situace hlavně u mužů. K obrácení karty došlo v druhé polovině viktoriánské epochy. O slovo se začaly hlásit ženy, které byly předurčeny k životu v manželství a výchově dětí a neměly žádná politická či ekonomická práva. Většina žen byla nezaměstnaná, nemajetná a byla považována za subjekt, za něž měl zodpovědnost manžel, případně otec či bratr. Spisovatelky, feministky bojující za práva všech žen, narážely na neúspěch. Až zákon z roku 1882 přinesl změnu v podobě udělení práva ženám vlastnit majetek. (Tucker, 1999)

Společně s *Education Act* (1867), který uzákonil školní výuku pro děti od pěti do dvanácti let, se zlepšilo sociální postavení žen. Školský zákon poskytl nová pracovní místa pro ženy. Dovolil jim volit a stát se členkami školní komise a připsal k jejich kompetencím i vzdělávání dětí. Aktivistky se zaměřily také na prostitutky a pohlavní choroby. Zákony o nakažlivých chorobách, *Contagious Disease Acts*, měly podrobit infikované ženy a řadové vojáky vyšetření vedoucímu k zastavení a vymýcení pohlavních chorob. To ovšem bylo u mužů považováno za demoralizující a ponižující, a tak tyto úspěchy nejenže nebyly účinné, ale navíc opět zdůraznily genderové rozdíly. (Tucker, 1999)

Rozruch kolem ženské otázky poskytl podklad pro díla například D. G. Rossettiho nebo Augusty Websterové poodhalující zdánlivě klidné prostředí domácností a zároveň se otevřely dveře novému fenoménu jménem homosexualita. Toto téma bylo šířeno především v novinách a stalo se populárním hlavně díky soudnímu procesu se slavným spisovatelem, Oscarem Wildem. (Tucker, 1999)

Přestože země vystupovala jako imperiální mocnost upevňující svoji sílu a moc, byla to také země ukrývající mnohé boje, konflikty a politická a kulturní vyjednávání. Tvář Británie se neustále měnila. Společenský život se těšil větší rozmanitosti díky vynálezu kola, většímu budování knihoven a pivnic či širší oblíbenosti fotbalu a kriketu. Docházelo i ke zlepšení v oblasti samosprávy měst, která začala být lépe organizována.

Do krajské rady mohli být voleni jak muži, tak ženy a mohli samostatně rozhodovat o svých záležitostech. (McDowell, 1991)

Jedna z hlavních myšlenek 19. století vyšla z kapitalismu a hovořila o tom, že každý má právo na osobní svobodu. Zdroj této myšlenky poskytla kniha *An Enquiry into the Wealth of Nations* (1776) publikována Adamem Smithem. Na Smithovu ideu reagovali kapitalističtí ekonomové, kteří se domnívali, že vláda by měla přestat zasahovat do průmyslu a obchodu a neměla by vydávat omezující zákony, aby se posílila individuální volnost, což podle nich představovalo štěstí pro větší část obyvatelstva. Střední třída jejich teorii vítala s otevřenou náručí, později však vyšlo najevo, že tato svoboda znamená mizérii pro dělníky, a ne slibovanou spokojenost. Výsledkem tohoto zjištění bylo, že stát opět začal vydávat upravující zákony a převzal dohled nad továrníky. (McDowell, 1991)

Synonymem viktoriánské epochy je modernizace. Modernost je zjevná jak v rozvoji intelektu, vědy a jejích metod, tak ve volebním systému či náboženství. Britská společnost řízená aristokratickou elitou a mocnou státní církví s převážně neoficiálním intelektuálním životem, se změnila na převážně obchodní a průmyslovou společnost, která se postupně stává nábožensky různorodou a demokratickou, a jejíž intelektuální život byl roztržštěn do různých oborů přetrvávajících dodnes. (Gilmour, 1993)

„(...) passed from being a predominantly rural and mercantile society, ruled by an aristocratic élite and powerful Established Church with a largely unofficial and only incipiently specialised intellectual life, to being a predominantly mercantile and industrial society, increasingly democratic (within Christian bounds) religiously plural, whose intellectual life was fragmenting into the various specialisations we are familiar with today.“ (Gilmour, 1993, str. 3)

Viktoriánská Anglie se ubírala pozitivním směrem a došlo ke zlepšení v mnoha oblastech. Náboženská otázka byla v relativním klidu, parlament a vláda byly v rukou aristokracie a královské koruně nehrozilo přílišné nebezpečí. Pod tímto zdánlivě stabilním pozlátkem se ale ukrývaly sociální změny, jež můžeme pozorovat v dílech

významných spisovatelů jako je Dickens, Thackeray, Tennyson, Charlotte Brontëová nebo Elizabeth Gaskellová. (Tucker, 1999)

Viktoriánská společnost vystupovala jako sebevědomá elita, která si uvědomovala svou výjimečnost a nadřazenost. Může být paradoxně označována „parvenu civilisation“, povýšenecká civilizace. (Gilmour, 1993)

„The idea of Victorian society as a kind of historical upstart is at odds with the imposing solidity of the monuments it has left behind and the high seriousness with which it conducted its moral, religious, scientific, political, and domestic life.“ (Gilmour, 1993, str. 2)

Na konci století se jevilo zcela jasně, že Britské impérium se nadále nedokáže udržet na vrcholu. Mezinárodní obchod zažívá úpadek, v koloniích se hlásí o slovo nezávislost a technologický pokrok výrazně zaostává. Německo nabývá na síle nejen díky přírodnímu bohatství, ale i rozšiřujícím se ideologiím, a Británie nejeví známky zlepšení ani v jedné z výše uvedených oblastí. (McDowell, 1991)

3 LITERATURA VIKTORIÁNSKÉ ANGLIE

Jak je již nastíněno v předchozí kapitole, 19. století přineslo značné změny do kulturního, politického i společenského života. Nejen významný literát Charles Dickens byl těmito změnami ovlivněn, ale také díla ostatních viktoriánských autorů reagují na okolní vlivy a přinášejí odraz dobového dění.

Viktoriánská literatura se vyvíjela v mnoha směrech, leč významněji než v poezii je zaznamenán rozkvět prózy. Expanze anglického státu a viktoriánský realismus podpořily rozvoj i nefiktivních žánrů – v 19. století nabývaly na popularitě filozofické, přírodovědecké, politické nebo historické publikace. (Davis, 2002)

„The Victorian period was one of profound social and intellectual change; the challenges of urbanisation and industrialisation, and the sheer material productivity of the age, left its mark on the prose, drama and poetry of the age. Indeed, a sense of literature as ‘raw material’ that could be made and remade across different genres to effect social improvements was articulated – and contested.“ (Amigoni, str. 32-33)

Charakteristickým literárním žánrem viktoriánské literatury je román. Počátky moderního románu se datují do 40. let 18. století, kdy tato dekáda byla velmi produktivní a nastínila základní rysy románu. V té době se román orientoval především na domácí prostředí a autoři experimentovali se způsoby vyprávění. Pravou podobu modernímu románu vtiskl realismus vznikající na počátku viktoriánské epochy. (Amigoni, 2011)

Z počátku století byly knihy všeobecně drahé, ale s novými technologiemi a způsoby tisku se cena knih i ostatních tiskovin snížila. (Adams, 2009) Založení *Mudie’s Select Circulating Library* pomohlo dostat do oběhu značné množství výtisků, nejčastěji ve trojím vydání. Tzv. oběhové knihovny byly populární napříč celým stoletím, avšak roční poplatky představovaly finanční zátěž pro běžné občany. (Brantlinger, Thesing, 2005) Za účelem levného tisku se začaly romány vydávat po částech v měsíčnících. Tento seriálový způsob vydávání proslavil zejména

Charlese Dickense a v tomto duchu vycházela díla i mnohých dalších autorů. (Adams, 2009)

„Victorian novels come to us, that is, poised between questions of outer and inner, public and private life, they tend to contrast and finally to oppose the individual to cultural forces. They also come to us as a result of a certain lineage, or at least to assume their place in a literary curriculum in such a guise.“ (Tucker, 1999, str. 324)

Období počátku 19. století je ovlivněno tvorbou lorda Byrona a Wordsworthovským paradigmatem a nese se v duchu postromantismu minulého století. Románová tvorba na začátku 30. let 19. století nebyla vnímána příliš pozitivně a téměř půl století se romány dělily na tzv. „silver fork“, romány pro vyšší společnost, a na romány „Newgate“, romány založené na populární literatuře zločinů a trestů. (Tucker, 1999)

V období romantismu byla oblíbená především poezie, ale již v raných letech 19. století se pozornost zaměřila na prózu, konkrétně tedy román. První změnu přinesly historické romány od sira Waltera Scotta (1771 - 1832), a to především dílo *Waverley* vydávané od roku 1814. Velkou oblíbeností se také těšila Jane Austenová, jenž svými díly předznamenala počátek éry domácího realismu zaměřeného na rodinný život. (Amigoni, 2011)

V době vlády královny Viktorie (1837 – 1901) prožívala Anglie svůj největší rozmach. Británie se nacházela na průmyslovém vrcholu, ale nejnižší vrstvy společnosti se ocitly na svém dně. (Stříbrný, 1987) Postupující průmyslová revoluce, přeměna obyvatelstva na měšťanské a industrializace podnítily rozevírání nůžek nerovnosti mezi společenskými vrstvami. Právě odlišnosti mezi bohatými a chudými zachycovala literatura a zejména realismus. V revolučním hnutí anglického dělnictva proti reformním zákonům vznikl chartismus, jehož základem byla petice *People's Charter* putující k parlamentu a požadující rozsáhlé sociální změny. (Tucker, 1999) Ačkoliv byla Charta parlamentem zamítnuta, politické hnutí si získalo širokou veřejnost a proniklo i do literární sféry. Chartistická poezie i próza připomínaly

svým drsným stylem své tvůrce, ale poskytovaly lepší pohled na anglickou societu. (Stříbrný, 1987)

Dynamika společenského života dala podnět pro vznik kritického realismu, který vrhal světlo na celou anglickou společnost. Za významnou osobnost poukazující na propast mezi bohatými a chudými se považuje Benjamin Disraeli (1804 – 1881). Jeho nejpřínosnějším dílem je *Sybil; or The Two Nations* (1845) pojednávající o podmínkách dělnické třídy. Paradox vyvstává v momentě, kdy se Disraeli chopí ministerského křesla. Disraeli byl jedním z mladých Toryů, kteří byli ovlivněni tvorbou Thomase Carlyle (1795 – 1881) a jeho kritikou buržoazie a vládnoucích Whigů. Zcela odlišný pohled přináší Elizabeth Gaskellová (1810 - 1865), která se ve svém díle *Mary Braton* (1848) vrací na počátek chartismu a poskytuje čtenářům pohled na průmyslovou společnost Manchesteru, především na fyzické a psychické utrpení tamních dělníků. (Adams, 2009)

Za nejvýznamnějšího a nejhodnotnějšího spisovatele viktoriánské literatury bývá často označován Charles Dickens. Dickens psal stejně jako jeho protipól Thackeray v duchu kritického realismu. William Makepeace Thackeray (1811-1863) se svou tvorbou i osudem od Dickense diametrálně lišil. (Chesterton, 1913) „*Perhaps the best way of stating it is this: that Dickens used reality, while aiming at an effect of romance; while Thackeray used the loose language and ordinary approaches of romance, while aiming at an effect of reality. It was the special and splendid business of Dickens to introduce us to people who would have been quite incredible if he had not told us so much truth about them. It was the special and not less splendid task of Thackeray to introduce us to people whom we knew already.*“ (Chesterton, 1913, str. 124) Thackeray se narodil do bohaté rodiny a ve svých dílech se soustřeďuje především na společnost vyšších vrstev. Přináší tak kritický a ironický pohled na vládnoucí společnost a její snobství a povrchnost. Veliký ohlas mělo jeho dílo *Vanity Fair* (1847-48), kde je základem veškeré kritiky pravda vycházející ze života. (Stříbrný, 1987)

David Copperfield (1850) od Charlese Dickense, *Jane Eyre* (1847) od Charlotte Brontëové nebo *Pendennis* (1848 – 50) od Thackerayho obsahují autobiografické prvky a autoři do osudu hlavních protagonistů promítli svůj vlastní život. Tato neoficiální románová kategorie byla pojmenována „*bildungsroman*“, neboli román rozvoje. (Tucker, 1999)

Moderní román se vyznačoval ambiciózností a jedinečností, což také potvrzuje vstup ženských spisovatelek na literární scénu. Literaturu 19. století obohatila svým čirým humorem a moudrostí především George Eliotová. (Chesterton, 1913)

Mary Ann Evansová (1819 – 1880) – svobodná redaktorka a spisovatelka žijící s ženatým mužem s dětmi se snažila vyhnout tlakům ze strany veřejnosti na nekonvenční a cílevědomé ženy, a proto přijala mužský pseudonym George Eliot, pod kterým vydala všechna svá díla. Svůj osud promítla Eliotová do prvního románu *Adam Bede* (1859). (Adams, 2009) Eliotová dosáhla jak uměleckého, tak ideového vrcholu v díle *Middlemarch* (1871-72), kde poukazuje na nikdy nekončící tlak společenských změn a vztahů působící na všechny své členy. Většina jejích románů je psychologicky a mravně laděná a používá satiru a ironii k dokreslení. (Stříbrný, 1987)

Významný trojlístek ženských spisovatelek tvoří Anna, Emily a Charlotte Brontëovy. Díla sester Brontëových obohatila román gotickou tajuplností a závanem mystiky. (Chesterton, 1913) Nadčasové dílo Emily Brontëové (1818 – 1848) *Wuthering Heights* (1847) se dodnes považuje za jedno z nejkontroverznějších děl anglické literatury. Hlavní protagonistka z románu Charlotty Brontëové (1816-1855) *Jane Eyre* (1847) je fascinována vyšší společností, ale zároveň k ní chová zášť a ostrou kritiku. Autorka v díle nastiňuje největší úskalí nejen náboženství, manželství, ale i mravnosti a ženské důstojnosti. (Stříbrný, 1987)

Jediná významná zástupkyně ženských autorek v oblasti poezie byla Elizabeth Barrettová-Browningová, manželka Roberta Browninga (1812 – 1889), jehož básně se vyznačují grotesknem (Chesterton, 1913) Browning svým prolínáním rytmu, rýmů a intonací ovlivnil básnictví následujícího století. Za druhého největšího poeta viktoriánské poezie je považován Alfred Tennyson (1809 – 1892), který si získal obdiv za svůj osobitý a výjimečný básnický styl, o čemž vypovídá jeho rozsáhlé dílo *In Memoriam* (1850) inspirované ztrátou blízkého přítele a pojednává o smyslu lidského života, ideálech a spravedlnosti. (Stříbrný, 1987)

Kritický realismus nebyl jediný nový směr 19. století. Rozmach zaznamenávají i myšlenkové proudy společenských a přírodních věd, vzniká například pozitivismus nebo darwinismus. (Stříbrný, 1987) Nejen Darwinovy teorie, ale i šířící se materialismus

se staly hybnou silou pro zamýšlení se nad lidskými hodnotami a vírou. Skepticismus vyvolaný vědou nabyt mnoha podob a dal nové podněty literatuře. Oblíbená byla tematika domácího života a manželství, romány Anthonyho Trollopa odrážely britskou ekonomiku a honbu za majetkem a na popularitě nabývaly cestopisy, přinášející kontakt s dalekými zeměmi a jejich kulturami. (Adams, 2009)

„Over the final three decades of the century, Victorian literature grew even more voluminous, diverse, and fragmented in its audiences.“

(Adams, 2009 str. 293)

S přibývajícím oblíbeností literatury se rozšířila i čtenářská obec. Se čtenáři přicházely i další nároky na vznik nových literárních žánrů, tentokrát určených pro děti. Za předchůdce literatury pro děti lze považovat dílo od Daniela Defoe *Robinson Crusoe* (1719), ačkoliv původně nebylo pro děti určené. (Adams, 2009)

Matematik Charles Lutwidge Dodgson (1832-1898) začal psát humorný nonsense a změnil si jméno na Lewis Carroll. Snové dobrodružství malé Alenky ve světě plném fantazie a imaginativních postav a představ vzniklo z improvizace, kterou Carroll přetvořil na knihu *Alice's Adventures in Wonderland* (1865) a později rozšířil i o druhé pokračování. Ve vyprávění se objevují i verše a jedinečná Carrollova hra se slovy. Absurdno v Carrollových dílech může vyjadřovat i jeho názor na anglickou společnost a knihy určené především dětem se tak staly oblíbené i mezi dospělými čtenáři. (Stříbrný, 1987)

Šedesátá léta 19. století jsou v literatuře známá především tzv. „sensation novel“. Tyto romány lze považovat za pokračování „Newgate novel“ obsahující prvky melodramatu, gotiky, mravnosti a domácího života. (Adams, 2009) V duchu senzačních románů psala především Mary Elizabeth Braddonová, která našla inspiraci u sester Brontëových a také Wilkieho Collinse, který získal inspiraci a podporu u Charlese Dickense. Žánr se zaměřoval na identitu a životní příběh hlavních, často negativních hrdinů a přinášel mnoho dramatických scén a morálních otázek (Davis, 2002)

V pozdně viktoriánské beletrii došlo k značnému odklonu od všech dosavadních žánrů a stylů. Znechucení z výsledků říše, ale i obdobím realismu se spisovatelé navraceli k romantismu. Nejslavnějším spisovatelem novoromantismu je Robert Louis Stevenson (1850 – 1894), který se proslavil dobrodružným příběhem plným exotiky *Treasure Island* (1883). (Adams, 2009) Stevenson hovořil o tématech za hranicemi lidského chápání a triumf přišel s vydáním psychologicky zaměřeného díla *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde* (1886). (Chesterton, 1913) Román vypráví příběh o dobru a zlu, kdy experimentální užívání opia umožní hlavnímu hrdinovi se rozdějit do své zlé podoby, která provádí skryté d'ábelské touhy dobrého člověka. Jádro příběhu se vypořádává s myšlenkou, že zlo bez dobra se přeměňuje v neovladatelnou sílu, jenž je součástí lidské povahy. Svým dílem prorazil Stevenson cestu žánru zvaném science-fiction.

(Stříbrný, 1987)

V duchu Stevensona a psychologie psal také Joseph Conrad (1857 – 1924). Conrad ve svých dílech oslavuje především jednotlivce, odráží se v nich jeho společenská izolovanost, a proto mají Conradova díla spíše idealistický nádech. Stejně významným novoromantickým spisovatelem, který zasahuje až do literatury 20. století je sir Arthur Conan Doyle (1859 – 1930). Doyle vytvořil světoznámou postavu londýnského detektiva Sherlocka Holmesa. Holmes obdarován bystrostí a inteligencí bojuje ve jménu dobra a spravedlnosti se zločinem. Doyleovy detektivky inspirovaly další detektivní příběhy různých světových autorů. (Stříbrný, 1987)

John Ruskin (1819 – 1900) dal nový význam umění a především malířství, což výrazně ovlivnilo jeho následovatele a estetiku. (Stříbrný, 1987) Počátky estetismu lze pozorovat již v preraphaelistickém hnutí, jehož největším představitelem byl malíř a básník Dante Gabriel Rossetti. Estetismus vyzdvihoval krásu a na tomto principu je hnutí postaveno. Za nejhodnotnější ikonu estetického hnutí se dodnes považuje irský protestant Oscar Wilde (1854 – 1900). (Adams, 2009)

„The Aesthetic movement was a mixture of straightforward rebellion against Victorianism, new theorising, and extravagant posing – all meeting in unstable fusion in the symbolic rise and fall of Oscar Wilde (1854 – 1900).“ (Gilmour, 1993, str. 237)

Toto vyzdvihování umění se nakonec nalézá v úpadku, který se projevoval hlavně ve společnosti, protože aristokraticko-měšťanská vrstva procházela rozpadem. Tento úpadek je nazýván dekadence, kam je zařazován Oscar Wilda jako jeden z čelních představitelů. (Stříbrný, 1987) Wild se vymezoval proti anglické puritánské společnosti a jeho život je spojen s mnoha skandály, které rozkryly nové téma – homosexualitu. (Adams, 2009) Wild se zabýval především tvorbou dramatu, básní a povídek nebo i pohádek. Jeho jediný román *The Picture of Dorian Gray* (1890) představuje nejpozoruhodnější dílo dekadentní literatury a vychází z estetického rozporu mezi dobrou a zlou stránkou v lidské osobnosti. Dílo odráží tíživou a nešťastnou situaci tehdejší společnosti. Hlavní hrdina zůstává po celou dobu svého života mladý a krásný a všechny jeho krutosti a hříchy na sebe přebírá Dorianův obraz, který se s každou špatností nenávratně mění a reprezentuje tak odraz lidského svědomí. Celý román vykazuje symboliku a skrývá mnoho významů. (Stříbrný, 1987)

V období vlády královny Viktorie nezažívalo oproti próze drama velký rozvoj. Větší oblibě než samotné drama se těšilo jeho snoubení s melodií, tedy melodrama. Obrat přišel až s příchodem zmíněného Oscara Wilda a také George Bernarda Shawa. (Tucker, 1999) Shaw (1856 – 1950) přinesl na anglická divadelní prkna svá vitální díla, do kterých místo klasické dramatické struktury zapojil sociální diskuzní komedii založenou na zvratech a debatě. (Stříbrný, 1987)

4 ŽIVOT A DÍLO CHARLESE DICKENSE

Čelní představitel kritického realismu a jedna z nejvýznamnějších postav anglické literatury, redaktor, společenský kritik, filantrop, novinář, herec a řečník Charles John Huffam Dickens, se narodil 7. února 1812 v přístavu Portsmouth na jihovýchodě Anglie. Jeho otec, John Dickens pracoval jako výplatní úředník vojenského námořnictva a vzal si Elizabeth Barrowou. Kvůli povolání Johna Dickense byla rodina nucena se často stěhovat. Své dětství prožil Dickens v Chathamu, v Kentu. Toto období na venkově pro Dickense znamenalo život v jistotě a bezstarostnosti, což se projevuje i v jeho tvorbě, kdy je pro něj venkov znakem radosti, dobrých mravů a lidí skromného veselí a pohostinnosti. V Chathamu Dickens jedinkrát za život navštěvoval řádně školu – předtím ho učila matka. Ve svém dětství trávil Charles mnoho času se svou chůvou, která ho zavedla do světa pohádek, tajuplného života a seznámila ho s fantazií a hrdinstvím. Styl vyprávění z pohádky Tisíce a jedné noci zřejmě ovlivnilo Dickensovo pozdější uveřejňování románů. Měsíční epizodické vydávání románů umožňovalo autorovi pravidelný kontakt se čtenáři a dodalo tak dílům větší napínavosti. V době, kdy Dickens bydlel v Chathamu, rád navštěvoval divadlo a několikrát zavítal i do Královského divadla. Později se stal dobrovolným hercem a také podporoval mnoho divadel a mladé umělce. (Wilson, 1979)

Dickens s rodiči opustil venkov, když mu bylo jedenáct let. V roce 1822 se přestěhovali na předměstí Camden Town, do Bayham Street. Společenské postavení rodiny v té době kleslo, čemuž také nasvědčovala čtvrť, ve které bydleli. Dickensova starší sestra Fan byla přijata do Královské hudební akademie a všechny aktivity Dickensovy rodiny se zaměřovaly na spoření peněz. Rodina se ocitla ve značných finančních problémech a snažila se udržovat iluzi lepšího společenského postavení, než ve kterém se skutečně nacházela. Události následujících dvou let – 1823 a 1824 – se vryly mladému Dickensovi do paměti a ovlivnily celý jeho život a vnímání anglické společnosti. S událostmi, které otřáslý Dickensův svět, se svěřil jen své ženě a důvěrnému příteli Johnovi Fosterovi o mnoho let později. Dickensův idol, jeho otec, se dostal na úplné dno a Charles zažil nejdramatičtější období ve svém životě. Rodina Dickensových se dostala do finanční tísně a John Dickens byl uvězněn v londýnském Maršálském vězení pro dlužníky, kam ho později následoval zbytek rodiny

kromě nejstaršího syna, dvanáctiletého Charlese. Chlapec pracoval v nově založené Warrenově továrně na leštidla na boty, bydlel ve špinavém podnájmu v Camden Town a každou neděli trávil se svou rodinou ve vězení. (Wilson, 1979)

Dickens se ve svých románech stále vrací k této zkušenosti, kdy prožil část života jako chudinské dítě na dně viktoriánské společnosti. Zážitky ze dvou otřesných let poznamenaly autora na celý život, avšak paradoxně se pro něj staly zdrojem inspirací pro jeho tvorbu. Citlivost a vlastní zážitky Dickensovi pomohly vytvořit pozoruhodná díla vyprávějící o bezpráví, nevinnosti, dětském utrpení a na druhé straně o nestvůrách, které všechno zlo páchají. Autor do svých románů zasazuje téměř každého člověka, jenž protnul jeho osud a z mladého romanticky laděného chlapce dospěl Dickens do muže odsuzujícího snobství a zděděné předsudky společnosti. (Wilson, 1979)

Po vykonání trestu zapsal John Dickens svého syna do Wellingtonovy domácí akademie. Ve škole Dickens zažil další šok – ukázalo se, že vzdělání bylo nekvalitní a nevyhovující, a proto Dickens později kritizoval vzdělávací systém. Ve svém díle *Nicholas Nickleby* (1838 – 39) autor popisuje, jak byly děti z nižších společenských vrstev vykořisťovány. (Diniejko, 2013) Později Charles nastoupil díky své matce do advokátní kanceláře, z níž se přesunul jako zpravodaj do poslanecké sněmovny. (Wilson, 1979) Nabyté zkušenosti o právnickém, soudním i parlamentním byrokratickém systému ukázaly Dickensovi, že činnost zmíněných systémů selhává ve své výkonnosti, a podnítily autorovo pohrdání těmito zřízeními. Dickensova hořkost je stavebním kamenem pro mnohé jeho kritiky promítnuté do románů, například *Bleak House* (1852 – 53). (Diniejko, 2013) Po skončení obou prací se Dickens vydal na redaktorskou dráhu a důvěrněji se seznámil se svým nadřízeným, jehož dceru Catherine Hogarthovou si vzal za ženu roku 1836. Před svou ženou zažil Charles jedno milostné zklamání se starší Marií Beadnellovou, která se stala předlohou pro některé jeho postavy. (Wilson, 1979)

Roku 1836 vydal Charles svou první knihu *Sketches by Boz*, které předcházely literární črty vydávané zprvu anonymně a později pod proslulým pseudonymem Boz. (Wilson, 1979) Pravý ohlas přinesl jeden z nejznámějších humoristických románů *The Posthumous Papers of the Pickwick Club* (1836 – 37) a zapsal se do mysli mnoha čtenářů. (Stříbrný, 1987) Ačkoliv Dickensovo první dílo vykazovalo komediální charakter, obsahuje i komentáře charakteristické pro Dickensovu kritiku a autor se zabývá

důsledky pramenícími z industrializace a urbanizace. Dickens ve svých dílech kritizuje sociální a ekonomické podmínky a v literatuře vidí potenciál, jak rozpoutat diskuzi o morálce a reformách za lepší životní podmínky ve viktoriánské Anglii. Autor svým důrazem na sociální citění získal značný zájem široké veřejnosti a nepřímo podnítil jednání autorit a ovlivnil i vydání několika reformních zákonů. (Diniejko, 2013) Někdy je Dickensova tvorba označována za historickou, protože autorovo autentické vyprávění zahrnuje mnohé dobové dění a události a seznamuje se situací viktoriánské doby. (House, 1942)

Měsíční nebo týdenní vydávání románů umožnilo Dickensovi jistou míru improvizace, což je patrné v díle *The Pickwick Papers*, ale postupem času zachovával Dickens uměleckou jednotu svých děl. Ovšem v některých případech musel Dickens reagovat na požadavky čtenářů. (Wilson, 1979) Po vydání druhého celosvětově úspěšného románu *Oliver Twist* (1837-39) se začala autorova spisovatelská kariéra úspěšně vyvíjet. „*Dickens explores many social themes in Oliver Twist, but three are predominant: the abuses of the new Poor Law system, the evils of the criminal world in London and the victimisation of children.*“ (Diniejko, 2013) Hlavní účel knihy je morální, autor chce ukázat anglické společnosti, kolik nedostatků přináší Chudinský zákon a vybudování sítě chudobinců. *Oliver Twist* skrývá dva důležité dualistické konflikty – sociální, kdy proti sobě stojí jednotlivec a instituce, a morální mezi spořádanými občany a zločinci. (Mackean, 2001)

Další newgateský román z Dickensovy dílny seriálově vydávaný od roku 1838 do roku 1839 *The Life and Adventures of Nicholas Nickleby* kritizuje především vzdělávací systém a obsahuje autorův smysl pro humor a ironii. (Wilson, 1979) Groteskní dílo *The Old Curiosity Shop* (1840 – 41) popisuje boj nevinných utlačovaných prostých osob s vládnoucí třídou. (Stříbrný, 1987) *Barnaby Rudge* (1841) se řadí do žánru historických románů. První část příběhu se odehrává v Anglii v druhé polovině 18. století a vypráví o protestantském povstání, které ovládne na pár dní Londýn a osvobodí Newgateské vězení. V druhé polovině příběhu se vypráví o všem, co tomuto povstání předcházelo. Dílo se nesetkalo s příliš velkým ohlasem, vykazuje značnou melodramatičnost a zbytečné kruté násilnosti. (Wilson, 1979)

Dickensova úspěšná kariéra a jeho pracovní tempo v posledních letech života byly pro autora zátěží, a proto se rozhodl se svou manželkou odcestovat v roce 1842

do Ameriky. Od Spojených států měl autor jistá očekávání, ale v průběhu svých cest poznal, že ve světě za oceánem panuje stejná honba za majetkem a penězi jako v Anglii. Své poznatky zapsal do románu *The Life and Adventures of Martin Chuzzlewit* (1834 – 44). (Stříbrný, 1987) Román se považuje za Dickensovo nejucelenější dílo a díky cestám v Novém světě získal komplexní obraz o anglické společnosti. Ústředním tématem Martina Chuzzlewita je sobectví a cesta za jeho odstraněním. (Wilson, 1979) V roce 1843 vyšla Dickensova novela vyjadřující pohrdání nad sobeckostí a chamtivostí ovládající Anglii. *A Christmas Carol* prosycená vánoční atmosférou a sentimentalismem se stala jednou z nejslavnějších knih o napravených lakomcích. (Stříbrný, 1987)

Dickens navštívil se svou ženou různé země na evropském kontinentu, například Itálii, Francii nebo Švýcarsko, aby poznal život a kulturu v jiných státech. Po svém návratu z cest se Dickens pustil do díla *Dombey and Son* (1846 – 48). Tento román se řadí do autorovy vyzrálé tvorby a poprvé za jeho spisovatelskou kariéru se Dickensovi podařilo věrohodně zachytit pýchu a snobství vyšších vrstev. Nepřímo, ale velmi intenzivně promítl Dickens své životní zkušenosti a nejniternější pocity do románu *David Copperfield* (1849 – 50). Román rozvoje, kdy David v průběhu všech osudových událostí dozrává v muže s cílem dosáhnout svého štěstí, je považován za nejlepší dílo Charlese Dickense. (Wilson, 1979)

Ve své pozdější a vrcholné tvorbě se Dickens nezaměřuje na individualistické boje, ale na stav anglické společnosti. Kritizuje třídní rozdílnosti, korupci, špatnou zdravotní péči a vzdělávání. Slavným popisem Londýna v mlze Dickens otevírá román *Bleak House* (1852 – 53). Temné barvy, jimiž je Anglie zahalena, ztvárnění atmosféry a prostředí reflektuje životní a společenské podmínky tehdejší doby. (Diniejko, 2013)

Principy utilitarismu, již jsou založeny na vlastním prospěchu, kritizuje Dickens v díle *Hard Times* (1854). (Diniejko, 2013) V obou dílech, *Ponurý dům* i *Zlé časy*, se Dickens ostře vymezuje proti systému a podmínkám, ve kterých byli lidé nuceni žít. Autor poukazuje na obrovské selhání, když systém dopustí něčí smrt. Kritizuje také vzdělávací systém a kapitalistickou společnost. Dickensova zoufalost nad společenskými zly a stavem Anglie dosáhla vrcholu v 50. letech 19. století, což je patrné v jeho díle *Little Dorrit* (1855 – 57). V té době byl Dickens značně skeptický, znuděný vlastním životem a znechucený Anglií i milovaným Londýnem. Dickens

veřejnost šokoval rozchodem s manželkou Catherine a odchodem z Londýna na venkovské sídlo do Gad's Hillu, nedaleko Chathamu. (Wilson, 1979)

Po razantní změně autorova života se změnil i jeho literární styl – Dickens se začal více orientovat na venkov, veřejně předčítal a založil nový časopis. Středem Dickensových posledních let se stala Ellen Ternanová, mladá herečka z úctyhodné rodiny. Jejich vztah trval až do Dickensovy smrti, nicméně dodnes zůstává opředen mnoha záhadami a nesrovnalostmi. Faktem ale zůstává, že Ellen se stala inspirací pro Dickensovu tvorbu jeho posledních románů. (Wilson, 1979)

Nejvýraznějším tématem románu *A Tale of Two Cities* (1859) se stalo autorovo subjektivní pojetí spasení a sebezapření. Román vypráví o zákulisí Francouzské revoluce a svou historickou tematikou nepřipomíná typické příběhy Charlese Dickense. V pořadí třináctý román *Great Expectations* (1860 – 61) obsahuje životopisné prvky a dílo ukazuje triviálnost lidských tužeb, jež jsou skryty v lidském očekávání. (Wilson, 1979) Jedním z posledních děl hovořící o zkaženosti lidí v penězi řízeném světě je *Our Mutual Friend* (1864 – 65): „...*a large, inclusive novel, continues this critique of monetary and class values. London is now grimmer than ever before, and the corruption, complacency, and superficiality of “respectable” society are fiercely attacked.*“ (Collins, 2016) Poslední a zároveň nedokončený román *The Mystery of Edwin Drood* (1870) se zabývá otázkou trestu, zla a dobra v člověku i ve společnosti. (Wilson, 1979)

Poslední desetiletí svého života věnoval Dickens především divadelním jevištím a přednáškovým posluchárnám. Přestože autor cítil, že se jeho konec blíží, nepolevoval ve své píli a snažil se předávat čtenářům bohatství své nenapodobitelné myslí prostřednictvím románů až do posledního dne. Charles Dickens zemřel nečekaně na mrtvici na svém venkovském sídle nedaleko Rochesteru v Kentu 9. června 1870. (Wilson, 1979)

5 A CHRISTMAS CAROL

V Dickensově díle *The Pickwick Papers* vydaném roku 1836 se objevila kapitola s tematikou Vánoc. Příběh Gabriela Gruba, osamělého mrzutého hrobníka svým nápravným koncem nápaditě připomíná protagonistu *Vánoční koledy*, Ebenezera Scrooge. *Vánoční koleda*, v originále *A Christmas Carol*, vyšla poprvé v roce 1843 a stejně jako v Dickensově ostatních románech, se i zde nachází mnoho autentických postav a prvků z autorova života. (Allingham, 2003)

Dickens se ve své tvorbě inspiroval osudy skutečných lidí, a proto se tato část práce zaměří na popis jednotlivých postav, jejich příběhu a případně proměn, a také bude nastíněna dějová linie novely. Jádro se zaměří na Dickensův popis viktoriánského Londýna, symboliku Vánoc a alegorii v podobě tří duchů.

5.1 Londýn z perspektivy Charlese Dickense

V Dickensových popisech Londýna se zrcadlí jeho vlastní vnímání města z perspektivy dětských a dospělých let. Náklonnost k Londýnu se u Dickense měnila v průběhu let s tím, jak autor dospíval, tudíž v jeho ranějších dílech pozorujeme větší radost a menší skeptičnost než v dílech pozdních. Dickens žil v období první vlny Reformního zákona, kdy se rozšiřovala železnice a vliv Anglické mocnosti. Také to byla doba, kdy se neúprosně otevírala propast mezi vyššími a nižšími vrstvami. Tím vším byl Dickens ovlivněn a prostřednictvím svých děl promlouvá k viktoriánské společnosti a působí na její morální a sociální cítění. (House, 1942) Ve vybraném díle nezobrazuje spisovatel Londýn v příliš skeptickém světle, ale spíše se zaměřuje na vymezení kontrastů mezi prostředím střední části města a okrajových částí a také v jedné pasáži zmiňuje rozdíly mezi městem a venkovem.

Viktoriánský Londýn představuje město, kde se v těsné blízkosti prolínají lidé z vyšších vrstev s lidmi žijícími v bídě. Na přeplněných městských ulicích se každodenně střetávají příslušníci bohatých vyšších vrstev, stejně tak kapsáři, prostitutky, sirotci nebo

chudé rodiny. Londýnské čtvrti, hlavní třídy i zapadlé uličky ukazují svou rozmanitost a kouzlo tehdejšího impozantního města. (Perdue)

V některých pasážích příběhu se děj přesouvá z místa na místo a často není zřejmé, ve které části Londýna nebo na venkově se příběh odehrává. Londýn připomíná labyrint složený z mnoha cest uzpůsobených tak, aby frustroval a dezorientoval nejen hlavního protagonistu, ale i čtenáře. Bludiště představuje pro své návštěvníky výzvu, aby se v matoucí složitosti všech zákoutí a cest vyznali. Labyrinty fungují jako metafora pro zdoluhavé, vyčerpávající cesty často do neznáma, na jejichž konci může čekat zasloužená odměna nebo smrtelné nebezpečí. (Roberts, 1998) Každá z Dickensových postav je uvězněna ve svém vlastním prostředí a ve svém vlastním vnímání světa, kdy toto známé bludiště hrdinu odsuzuje k nalezení správné cesty za lepším světem a lepším životem.

5.1.1 Čas a prostor v přítomnosti

Dickens ve svých dílech popisuje dva typy krajiny – městskou a venkovskou. (Berard, 2007) Obě prostředí mají vlastní specifické rysy a detailními popisy působí autor na čtenářovu smyslovou schopnost představivosti. V první části knihy je popsána atmosféra vánočního Londýna. Na Štědrý den v londýnských ulicích vládlo nepříznivé počasí, které je pro tamní prostředí příznačné. Výjev ulic ve středu města nejlépe popisuje následující pasáž, která se soustředí na atmosféru ulice a vyobrazuje, jak počasí působilo na lidi ve městě.

„Meanwhile the fog and darkness thickened so, that people ran about with flaring links, proffering their services to go before horses in carriages, and conduct them on their way.” (Dickens, A Christmas Carol, str. 13)

Ve viktoriánském Londýně byly za tmy osvětleny pouze hlavní ulice, v druhotných a bočních ulicích panovala po nocích temnota, a proto vzniklo „povolání“

pouliční průvodci, kteří nabízeli, že dovedou cestovatele a obchodníky do jejich cíle. (Perdue)

“The ancient tower of a church, whose gruff old bell was always peeping slyly down at Scrooge out of a gothic window in the wall, became invisible, and struck the hours and quarters in the clouds, with tremulous vibrations afterwards as if its teeth were chattering in its frozen head up there. The cold became intense.” (Dickens, A Christmas Carol, str. 13)

Motivy přírodních živlů jako hustá mlha a štiplavý mráz měly vliv na městské obyvatele, kteří se snažili před jejich nepřízní chránit – nejčastěji tím, že v rychlém tempu uháněli ke svým teplým domovům a rozdělávali si oheň.

“In the main street, at the corner of the court, some labourers were repairing the gas-pipes, and had lighted a great fire in a brazier, round which a party of ragged men and boys were gathered: warming their hands and winking their eyes before the blaze in rapture. The water-plug being left in solitude, its overflowings sullenly congealed, and turned to misanthropic ice.” (Dickens, A Christmas Carol, str. 13 – 14)

Primárním rysem *Vánoční koledy* je vyobrazení kontrastů, a to nejen protikladů lidského života, ale také protikladů přírodních živlů a úkazů. Použití symbolů „fire“ a „ice“, dvou protipólů je v literatuře velice běžné. Zde se jejich význam dá vykládat jako symbolizování přízně a nepřízně, pozitiva a negativa, která nabízí příroda. Díky ohni se lidé mohli uchránit před mrazivým počasím.

Výše uvedeným popisem vyobrazuje Dickens část města, kde sídlila Scroogeova pisárna. Této části se říkalo „the City“, srdce tehdejšího Londýna. Nedaleko pisárny se

nacházel Cornhill, jedna z londýnských hlavních tříd nedaleko Anglické banky ve středu Londýna. Z této části města zamířil Scroogeův písař do severní části města, do okrsku známého pod jménem Camden Town, kde bydlel. (Perdue) Dickens se ve svém popisu jen stručně zmiňuje o okrajových částech města, nenabízí jejich detailní popis, a proto periférie města zůstává zahalena. Lze soudit, že tím Dickens chce ukázat, že veškeré dění nejen ve *Vánoční koledě*, ale také v celém Londýně bylo směřováno do středu města.

První část knihy se zaměřuje pouze na popis střední část města, kde se nacházela jak Scroogeova pisárna, tak nedaleko i jeho byt, který byl umístěn na konci slepé uličky. Dům to byl starý a neudržovaný.

5.1.2 *Čas a prostor v minulosti*

V dalším putování s duchem Vánoc minulých se obraz přesouvá z města na venkov, kde Scrooge vyrůstal. Zde se časová linie z přítomnosti mění na minulost do doby Scroogeova dětství.

„They walked along the road, Scrooge recognising every gate, and post, and tree; until a little market-town appeared in the distance, with its bridge, its church, and winding river. Some shaggy ponies now were seen trotting towards them with boys upon their backs, who called to other boys in country gigs and carts, driven by farmers. All these boys were in great spirits, and shouted to each other, until the broad fields were so full of merry music, that the crisp air laughed to hear it!”
(Dickens, A Christmas Carol, str. 31)

Pro období, ve kterém píše Dickens, je typické, že většina obyvatel žila a pracovala ve městech a venkov pro ně symbolizoval místo osvěžení, obrody a stalo se pro ně útočištěm před únavným tempem městského života. (Mingay, 1981) Pod tímto vlivem městského a materialistického způsobu života se autor obrací k venkovu

a přibližuje ho čtenářům pomocí vracením se do minulosti. Zobrazování minulosti v souvislosti s idylickým portrétem venkovské krajiny je spojováno s dětstvím, kdy tyto šťastné a bezstarostné časy jsou postupně ničeny tím, jak člověk dospívá. Tímto výjevem venkova chce Dickens nejen zapůsobit na Scrooge, aby u něj vzbudil dávno zapomenuté vzpomínky, ale také podobně působí popis na čtenáře.

“They left the high-road, by a well-remembered lane, and soon approached a mansion of dull red brick, with a little weathercocksurmounted cupola, on the roof, and a bell hanging in it. It was a large house, but one of broken fortunes; for the spacious offices were little used, their walls were damp and mossy, their windows broken, and their gates decayed. Fowls clucked and strutted in the stables; and the coach-houses and sheds were over-run with grass. Nor was it more retentive of its ancient state, within; for entering the dreary hall, and glancing through the open doors of many rooms, they found them poorly furnished, cold, and vast. There was an earthy savour in the air, a chilly bareness in the place, which associated itself somehow with too much getting up by candle-light, and not too much to eat. They went, the Ghost and Scrooge, across the hall, to a door at the back of the house. It opened before them, and disclosed a long, bare, melancholy room, made barer still by lines of plain deal forms and desks.” (Dickens, A Christmas Carol, str. 32)

V předchozí pasáži Dickens spojuje prvky romantismu s kritickým realismem 19. století, který zesiluje kritičnost a upozorňuje na skutečnost, ve které se objevují negativní jevy a nedostatky. Autor komplexně zachycuje skutečný stav neudržované chátrající budovy, který podle Dickensovy kritiky společnosti může korespondovat se stavem society, který se nachází v podobném zuboženém stavu.

“At one of these a lonely boy was reading near a feeble fire; and Scrooge sat down upon a form, and wept to see his poor forgotten self

as he used to be. Not a latent echo in the house, not a squeak and scuffle from the mice behind the panelling, not a drip from the half-thawed waterspout in the dull yard behind, not a sigh among the leafless boughs of one despondent poplar, not the idle swinging of an empty store-house door, no, not a clicking in the fire, but fell upon the heart of Scrooge with a softening influence, and gave a freer passage to his tears.“
(Dickens, A Christmas Carol, str. 32)

Výjev působící na Scrooge a jeho city, má vliv i na čtenáře. V nostalgickém vzpomínání na své dětství, kdy se malý Scrooge ocitl samotný a opuštěný, pocítí starý Scrooge lítost nad svým dětským já, zapomene na všechnu svou lakotu a krutost a objeví se v jeho očích slzy vzpomínek. Zapojení emocí, působení na city člověka a využití sentimentu je nedílnou součástí nejen zmíněné části knihy, ale v podobném duchu se nese celá novela, kdy sentimentalismus² má vliv na pochopení významu *Vánoční koledy*.

Přestože Dickens vyobrazuje město i venkov značně realisticky a z pohledu cizince, lze v jeho popisu spatřovat i citové zabarvení a jeho osobní vztah k daným místům, což je zřejmé protože sám na venkově vyrůstal a v Londýně prožil významnou část svého života. Popis venkova se od Londýna liší v tom, že je více prostoupen barvami, svobodou a bezstarostností. Venkov oproti městu představuje klidné místo, které není přeplněné, špinavé a hlučné.

Přechod z klidného venkova do rušného města popisuje Dickens v odstavci, kdy duch odnese Scrooge z místa jeho dětství do místa jeho dospělosti. Autor hovoří o přeludných a zastřených chodcích i jejich vozech, kdy najednou zmizí prostorná silnice venkova, a všichni se tlačí na přeplněné městské cestě, na které panuje shon. Následující popis vyobrazuje detailně ruch a dění na městské ulici.

---

² Sentimentalismus v literatuře klade důraz na prožitek, vliv, zobrazení a interpretaci emocí a to jak příjemných i nepříjemných. Sentimentalismus rozdmýchává emoce čtenářů a soustřeďuje se na estetické a sociální hodnoty, tradičně je sentiment vnímán jako klišé. (Blair, O'Brien, 2011, oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199799558/obo-9780199799558-0063.xml)

„The house fronts looked black enough, and the windows blacker, contrasting with the smooth white sheet of snow upon the roofs, and with the dirtier snow upon the ground; which last deposit had been ploughed up in deep furrows by the heavy wheels of carts and waggons; furrows that crossed and re-crossed each other hundreds of times where the great streets branched off; and made intricate channels, hard to trace in the thick yellow mud and icy water. The sky was gloomy, and the shortest streets were choked up with a dingy mist, half thawed, half frozen, whose heavier particles descended in a shower of sooty atoms, as if all the chimneys in Great Britain had, by one consent, caught fire, and were blazing away to their dear hearts' content.”
(Dickens, A Christmas Carol, str. 49)

Tehdejší Londýn se řadil k jednomu z nejvyspělejších a nejvýznamnějších měst světa. Dickens na svém popisu špinavého, průmyslem poznamenaného velkoměsta ukazuje, že Londýn neoplýval zdravým ovzduším ani čistými ulicemi a tehdejší rozmach průmyslu a celková industrializace přinášely negativní vlivy, které Dickens vyjadřuje použitím nevýrazných barev při popisu velkoměsta.

“There was nothing very cheerful in the climate or the town, and yet was there an air of cheerfulness abroad that the clearest summer air and brightest summer sun might have endeavoured to diffuse in vain. For, the people who were shovelling away on the housetops were jovial and full of glee; calling out to one another from the parapets, and now and then exchanging a facetious snowball—better-natured missile far than many a wordy jest—laughing heartily if it went right and not less heartily if it went wrong.” (Dickens, A Christmas Carol, str. 49)

Novela je založena na vyobrazení kontrastů – protiklady obklopující člověka jsou patrné i ve výše citované ukázce, kde na jedné straně je ulice popsána pomocí černé barvy, vyobrazenou v podobě špinavého sněhu, žlutého bláta, mlhou, zachmuřenou oblohou

a sazemi. To vše symbolizuje negativní vlivy, které přináší nejen velkoměsto, ale i přírodní živly. Na druhé straně stojí bílá barva v podobě pokrývky sněhu, sněhových koulí, práce, energické a živé nálady lidí. To naopak vytyčuje pozitiva spojená s městským životem a také Vánoce a přírodou.

K předchozímu popisu se váže zvláštní vyobrazení prostoru, který má několik dimenzí. Zde Dickens poukazuje především na vertikální členění prostoru, které patrně skrývá intertextové narážky a významy. Podle popisu je na vertikální ose prostor uspořádán tak, že v nižších dimenzích leží špína, shon a všechna negativa a postupně se obraz přeměňuje, až ve vyšších dimenzích jsou zobrazena pozitiva popisu – čistý sníh a veselí na střeších. Vertikální uspořádání může naznačovat, že smích a sníh snášející se shora zakryjí špínu a bídu dole.

The poulterers' shops were still half open, and the fruiterers' were radiant in their glory. There were great, round, pot-bellied baskets of chestnuts, shaped like the waistcoats of jolly old gentlemen, lolling at the doors, and tumbling out into the street in their apoplectic opulence. There were ruddy, brown-faced, broad-girthed Spanish Onions, shining in the fatness of their growth like Spanish Friars, and winking from their shelves in wanton slyness at the girls as they went by, and glanced demurely at the hung-up mistletoe. There were pears and apples, clustered high in blooming pyramids; there were bunches of grapes, made, in the shopkeepers' benevolence to dangle from conspicuous hooks, that people's mouths might water gratis as they passed; there were piles of filberts, mossy and brown, recalling, in their fragrance, ancient walks among the woods, and pleasant shufflings ankle deep through withered leaves; there were Norfolk Biffins, squat and swarthy, setting off the yellow of the oranges and lemons, and, in the great compactness of their juicy persons, urgently entreating and beseeching to be carried home in paper bags and eaten after dinner. The very gold and silver fish, set forth among these choice fruits in a bowl, though members of a dull and stagnant-blooded race, appeared to know that there was something going on; and, to a fish, went gasping

round and round their little world in slow and passionless excitement.

(Dickens, A Christmas Carol, str. 49 – 50)

Popis vánoční atmosféry a ulice nabízí pohled na rozmanité množství obchodů, oplývajících světlem a množstvím barev. Výčet zboží nabízí rozmanitý výběr, kterým Londýn jako srdce obchodních cest a koloniální mocnost disponoval. Vyobrazení všech nabízených produktů utvrzuje v tom, že Anglie v té době zažívala značný rozmach a rozkvět. Širokou nabídku zboží dále autor doplňuje detailním popisem všech možných vůní, například kávy, koření nebo ovoce, a tím působí ještě více na fantazii a představivost čtenáře, který se cítí být vtažen do děje.

5.1.3 Čas a prostor v budoucnosti

Oproti místům navštívených s duchem Vánoc přítomných panují místa ukázaná duchem Vánoc příštích ponurou náladou a budí dojem, že jsou zahalena temnotou a tajemnem.

Nejprve se přízrak a Scrooge vydávají na Scroogeovo známé a oblíbené místo – na burzu.³ Dickens většinu svého vyprávění soustřeďuje na střed města, kde se nachází mnoho významných veřejných budov, míst a národních monumentů. Již dříve byla zmíněna Anglická banka, která reprezentuje autoritu, stejně jako Královská burza symbolizující moc a sílu. Tyto instituce znázorňují velikost, vliv a pravomoci anglické koloniální velmoci, ale i sílu anglické society.

Na burze mezi spoustou obchodníků a kupců vyslechne Scrooge na pokyn ducha rozhovory o čísi smrti. V těchto promluvách Scrooge nespátřuje nic zvláštního, ale dovtípí se, že pro jeho průvodce mají určitou hodnotu, jinak by Scrooge nenabádal, aby je vyslechl. Po návštěvě burzy Scrooge zavítá do části města, ve které nikdy nebyl, a která je známá svou špatnou pověstí.⁴ Dickens opět z centra města směřuje

---

³ Královská burza se nacházela v samém srdci města, nedaleko již dříve zmíněné hlavní třídy Cornhill. (Perdue, Dickens' London Map)

⁴ Lze se domnívat, že Dickens měl na mysli východní části Londýna jako Spitalfield nebo Whitechapel, kde se v polovině století rozmohly tzv. slumy. (victorinweb.org/history/slums.html)

do městských periférií a ukazuje neznámé čtvrti, aby si Scrooge a anglická společnost uvědomila, že taková odpudivá místa jsou výsledkem přičinění všech, kteří žijí v zaslepenosti ve středu města.

„The ways were foul and narrow; the shops and houses wretched; the people half-naked, drunken, slipshod, ugly. Alleys and archways, like so many cesspools, disgorged their offences of smell, and dirt, and life, upon the stragglng streets; and the whole quarter reeked with crime, with filth, and misery. Far in this den of infamous resort, there was a low-browed, beetling shop, below a pent-house roof, where iron, old rags, bottles, bones, and greasy offal, were bought. Upon the floor within, were piled up heaps of rusty keys, nails, chains, hinges, files, scales, weights, and refuse iron of all kinds. Secrets that few would like to scrutinise were bred and hidden in mountains of unseemly rags, masses of corrupted fat, and sepulchres of bones.“
(Dickens, A Christmas Carol, str. 72 – 73)

Oproti zbytku vyobrazeného města nabízí tento popis zcela odlišný obrázek. Přesto že ulice ve středu Londýna byly špinavé a přeplněné, nedá se tato část města považovat za udržovanou vůbec. Odpadky a veškeré smetí se povaluje na zemi a podle vzhladu se tímto místem musí šířit různé nemoci. Za zcela jistý můžeme považovat fakt, že pro tamní obyvatele nebylo toto místo vhodné k žití. Kontrastním vyobrazením periférie oproti středu města Dickens symbolizuje bídu v zapadlých a neznámých míst. Autor vyobrazuje krutou džungli, ve které lidé žijí na nejnižším možném lidském dně, což signalizuje i varování pro ostatní, jak mohou dopadnout, a jak se tato naprostá chudoba neustále rozšiřuje. Výjev krutých poměrů na zakořeněnou špínu, v níž jsou lidé nuceni denně žít, má působit na Scroogeovy city a svědomí, aby si uvědomil své vlastní chyby a slepotu vůči ostatním.

Z Dickensova popisu získáváme ucelenou mozaiku viktoriánského Londýna, kdy městem proudili nejen místní obyvatelé, cizinci, obchodníci, ale také zkáza a bída. Kontrastem mezi nejlepší a nejhorší částí města autor ukazuje, v jakých poměrech žila

tehdejší společnost a jak k sobě lidé byli lhostejní. V popisech prostoru, ve kterém se odehrává děj *Vánoční koledy*, pozorujeme, že způsob jakým je vyobrazen, koresponduje s celkovou náladou a atmosférou prostředí. Pokud prostoru dominují temné nevýrazné barvy, špína či nepříznivé počasí, lze také spatřovat bídu, shon velkoměsta a zasmušilou náladu lidí. Naopak tam, kde se objevuje venkov, vánočně vyzdobené obchody a domy nebo tam kde je pokrývka bílého sněhu se vyskytují veselé tváře, laskavost, energie a štěstí. Prostředí Vánoční koledy dokresluje děj a nedílnou součástí přispívá k plnohodnotnému pochopení zprávy, jež příběh ukrývá. Vyobrazený prostor dodává konečný podtón pro vnímání atmosféry a autorova názoru na anglickou společnost a Londýn v 19. století.

5.2 Alegorie tří duchů, symbolika Vánoc a charakteristika postav

Jak již z názvu díla vyplývá, děj novely je zasazen do doby vánoční. Na začátku příběhu je čtenář seznámen s nebožtíkem Jacobem Marleym, jenž býval dlouholetým obchodním partnerem a přítelem hlavního protagonisty Ebenezera Scrooge. Skutečnost, že se v úvodní části příběhu hovoří o smrti jediného Scroogeho přítele, symbolizuje varování pro hlavního protagonistu, aby se změnil a stal se z něj člověk oplývající viktoriánskou morálkou, jinak ho může stihnout stejný osud jako Marleyho.

Hlavní hrdina Scrooge nevykazuje žádnou šlechtnost a vlídnost. Jeho jméno koresponduje s jeho celkovou osobností. Scrooge představuje tělem i duší chamtivce, nemilosrdného obchodníka bez pochopení pro druhé. Všechny jeho negativní vlastnosti se odrážejí v jeho zjevu – tvář má starou a sevrklou se zlým výrazem v očích, jeho hlas je ostrý a nepříjemný, nikdy nepromluví vřele a upřímně. Když jde po ulici, žádný člověk ho přívětivě nepozdraví nebo se na nic nezeptá. Všichni ho vidí, ale snaží se Scrooge přehlížet, a právě takové chování Scroogeovi vyhovuje, nestojí o žádnou náklonnost a přízeň, a už vůbec nemá zájem o druhé lidi. Zdálo se, že pouze Scroogeův synovec se strýcem neztrácel naději a každý rok mu přišel přát šťastné a veselé Vánoce a vyslovil pozvání, aby přišel na Boží hod na oběd.

„*Bah!*“ said Scrooge, *‘Humbug!’*“ (Dickens, *A Christmas Carol*, str. 9)

Svou typickou odpovědí Scrooge opět zamítl synovcovo pozvání. Později do pisárny zavítali dva muži se žádostí o příspěvek pro nejnižší vrstvu společnosti. V této části příběhu se hovoří o věznicích, chudinských robotárnách tzv. workhouses, robotě a chudinském zákonu. Svoji zmínkou o přebytku obyvatelstva poukazuje Scrooge na Malthusovu teorii.⁵

Když Scrooge zavřel pisárnu, odešel se do svého bytu, zděděném po svém zesnulém kolegovi Marley. Byt byl skromně vybaven - obývací pokoj, ložnice a komora na zbytečnosti byly téměř prázdné až na pár kusů nezbytného nábytku a vybavení pro každodenní život, jako byl jediný talíř, lžice a kastrůlek, umyvadlo, kanape či postel. Scrooge na svého mrtvého společníka ještě nikdy nijak významněji nepomyslel. To se změnilo, když se před Scroogem objevil duch jeho kolegy. Vyobrazení Marleyho ducha připoutaného k dlouhému řetězu s okovy, symbolizuje, že si za svého života svým špatným činěním vyrobil vězení, ve kterém je neúprosně držen po své smrti. Marleyho duch putovat světem a vidět všechny křivdy, nelidskosti a nespravedlnosti, které jsou na lidech páhány a které páchal i on sám. Marleyho duch nepřinášel pro Scrooge útěchu, že jeho osud je jiný, naopak jeho řetěz je ještě delší a těžší, ale není pro něj pozdě, a tak nadcházející tři noci ho navštíví tři duchové, s jejichž pomocí může Scrooge utéct podobnému osudu. Z této pasáže opět vyznívá varování nejen pro Scrooge, ale i pro anglickou společnost.

Novela je rozdělena na pět částí, které Dickens pojmenovává „stave“, čili sloky právě kvůli tomu, že Vánoční koleda představuje původně píseň, opěvující narození Krista. (Perdue) Svým dílem Dickens nechce primárně vyzdvihnout náboženský význam Vánoc, ale pro něj jejich ještě zásadnější význam – v období Vánoc spatřoval cosi solidárního a morálního. Na počátku viktoriánské doby klesla hodnota Vánoc, ale Dickens jim přinesl nový rozměr, kterým se zapsal do srdcí mnoha čtenářů. (Perdue)

---

⁵ Thomas Robert Malthus – anglický ekonScom, který napsal esej *The Principles of Population*, ve kterých hovoří o tom, že anglická společnost se rozrůstá a obyvatelstva bude tolik, že nebudou dostatečné zásoby na obživu. Lidé nebudou mít tolik peněz na nákup potravin a kvůli hladu a dalším faktorům jako mor, nemoci a války se přebytek obyvatelstva sníží. (Dhamee, victorianweb.org/economics/malthus.html)

Viktoriánská společnost bývá označována za prudérní, striktní a řízená mravními principy se specifickými hodnotami. Mezi tyto hodnoty se řadí náboženství, industrializace, ctnosti, elitářství a morálka. (Joshi, 2016) Dickens byl člověk, který se snažil humanizovat společenský pokrok a měl smysl pro veřejnou zodpovědnost, sám se snažil řídit ctnostnými vlastnostmi, které byly přisuzovány jako přívlastek pro viktoriánskou společnost. Tyto vlastnosti zahrnují adjektiva typu „opravdový“, „přímý“ a „mužný“. (Wilson, 1979) Podobné vlastnosti vštěpuje Dickens svým postavám, pro které je typická dobrotivost a morálka a jejich charakter je ovládnán náklonností a všeobecnou filantropií. Jeho protagonisté jsou dobromyslní, konají dobro nezištně a jsou oproštěni jakýchkoliv vedlejších úmyslů. Cestou ke všem těmto vlastnostem je tzv. benevolence, která se vyznačuje především velkorysostí a to umět rozdávat jak hmotnou pomoc, tak laskavosti. Dále se projevuje způsobilostí projevít soucit a pochopení pro utrpení v jakékoliv formě, také je to schopnost být vyrovnanou a vlídnou osobou a v neposlední řadě mít smysl pro spravedlnost pro všechny znevýhodněné občany. Symbolem této shovívavosti jsou Vánoce. Pro Dickense představují Vánoce období, které se odlišuje od zbytku roku, je to čas, kdy jsou lidé oproštěni od svých běžných pout společenského života a kdy žárlivost, předsudky, pýcha a nepochopení pro druhé ustupuje laskavosti a vstřícnosti, protože všichni lidé směřují k jedinému cíli. (House, 1942)

Duchové Vánoc přinášejí skrytý význam v podobě putování v čase i prostoru. Pouhá obrazová alegorie podnítí absolutní změnu v hodnotách hlavního protagonisty. Příběh čtenáři nevnucuje věřit v duchy, nadpřirozeno nebo vykoupení, prozření spočívá jen ve vzpomínkách a výjevech, vztahujících se k hlavnímu hrdinovi. Scroogeova změna netkví v jeho utrpení nebo poznání pravdy, dosáhne změny pouze díky zobrazení běžné srdečnosti, která je mu duchy ukázána u obyčejných lidí. Scrooge se nezmění v průběhu děje ve věřícího člověka ani nepozná jiný svět, pouze se změní jeho názor a chápání starého známého světa. Jeho přeměna z mrzouta na velkorysého člověka není náhlá, ale nastupuje v sekvencích s tím, jak se vyvíjí děj knihy. (House, 1942)

Scrooge je duchy pronásledován za účelem morálního zlepšení, aby přijal zodpovědnost za své prohřešky a jejich velikost ho netížila psychicky i fyzicky v budoucnosti, jak mu duch Vánoc příštích ukázal. Časové a prostorové dimenze, jež duchové Scroogeovi nabízí, slouží jako náhled do ztracené minulosti, aby si z ní vzal ponaučení a nenaplnil svůj možný budoucí osud, který předpovídá smrt. Duchové zanáší

Scrooge do míst, která představují jednotlivé etapy jeho života a každá etapa má svůj vlastní skrytý význam, ačkoli primárně fungují jako sebereflexe pro hlavního hrdinu.

5.2.1 *Dětství hlavního hrdiny*

První z řady duchů, duch Vánoc minulých, zanáší Scrooge do jeho minulosti a tento prostor vzpomínek přináší ohlédnutí za ztracenou nevinností dětských let. První cesta s duchem Vánoc minulých směřuje na venkov, kde Scrooge vyrůstal. Malý Scrooge se nachází ve vzpomínce opuštěný ve zchátralé budově školy, když si pro něj přijede mladší sestra Fan. Jeho sestra byla vřelá a přívětivá osoba, ale ve své křehkosti se nedožila příliš vysokého věku. Tato vzpomínka odráží samotu, jenž Scrooge ve škole prožíval, ale také vyvolá pocit nostalgie a oživí dávno zapomenuté radostné časy, kdy byl Scrooge ještě schopen citů k druhým lidem.

5.2.2 *Mládí – dospívání hlavního hrdiny*

Dále duch zanesl Scrooge do jeho mládí, kdy byl v učení u pana Fezziwiga spolu s dalším učedníkem Dickem. Na Štědrý večer oba uklízeli a připravovali obchod na večerní veselí, protože se sešla široká rodina pana Fezziwiga a všichni tančili, užívali si přítomnost svých bližních a dobře se bavili, Scrooge nevyjímaje. Když veselí skončilo, starého Scrooge přepadla sentimentální nálada a vzpomínal, jakou moc měl pan Fezziwig učinit lidi kolem sebe šťastné nebo nešťastné. Scrooge této moci přisuzuje hodnotu celého jmění, navzdory tomu, že jediné co pro něj má význam jsou peníze a majetek, ne lidské vlastnosti. Scrooge vykazuje známky sebeuvědomění a přeje si, aby byl podobný panu Fezziwigovi.

V popisu proměny chování pana Fezziwiga vůči jeho učedníkům je vidět přechod od autoritativního zaměstnavatele v milého přítele. Ve vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem dle Dickense tkví jádro problému, jak změnit společnost v lepší. Pokud se zlepší vztahy mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, Dickens věří, že se prolomí bariéra i ve vztazích široké veřejnosti, která se k sobě bude chovat

přívětivě po celý rok, ne jen v době vánoční. (House, 1942) V této přeměně tkví podstata kritického realismu, kdy autor prostřednictvím vyobrazení konkrétních příkladů vyslovuje svou kritiku společnosti a nabízí jí řešení aktuálních problémů.

5.2.3 *Hledání vztahu hlavního hrdiny*

Ve třetím výjevu se Scrooge z chlapce proměnil v mladého muže, jehož výraz již začal vypovídat o jeho budoucí chamtivosti, osamělosti a uzavřenosti. Scrooge se nacházel ve společnosti mladé dámy, která hovoří o Scroogeově přeměně. Dívka vytkla Scroogeovi, že jeho láska ke zlatu zatemnila lásku k ní a že ho ziskuchtivost změnila natolik, že se rozplynulo veškeré dobro a šlechtnost v něm. Poté dívka Scrooge opustila a s ní ho opustil i zbytek jeho laskavosti a lidskosti. Od té doby byl Scrooge jen sám, a když mu duch ukázal, že zmíněná dívka Belle má dceru a poctivého muže, výjev Scrooge trýznil a chtěl, aby ho duch zanesl jinam. Tato vzpomínka působí na Scrooge největší měrou, protože si již plně uvědomuje, že všechny kroky jeho mladické nerozvážnosti směřovaly k tomuto okamžiku, kdy zůstal opuštěný na své cestě za bohatstvím, a tím si začal budovat své vnitřní vězení osamělosti. Každý Scroogeho vztah z mládí nebo dětství podlehl v boji proti Scroogeho vztahu k majetku.

Ve Scroogeově charakteru jsou již v tomto momentu patrné změny. K prvnímu duchovi svého zesnulého kolegy přistupoval nedůvěřivě a uvažoval o celé záležitosti druhý den jako o snu. Po první návštěvě ducha Vánoc minulých se Scrooge smířil s tím, že ho čeká nápravná cesta a akceptoval přítomnost duchů. Scrooge pochopil, že v jeho procesu přeměny bude putovat s duchy, v jejichž zájmu je Scroogovo dobro, aby ušel svému osudu v okovech. Přestože se ve Scroogově smýšlení stále objevuje sobectví, začíná již myslet i na druhé – například na chlapce, který mu přišel zaspívat vánoční koledu a on poslal pryč, a také na svého písaře, kterému nikdy neřekl vlídné slovo, to vše Scroogeov najednou naplnilo lítostí a přál si, aby to mohl napravit. Vidíme, že i když se ještě trochu své nápravě bránil, nezbývalo Scroogeovi nic jiného než jí začít podvědomě přijímat a uvědomovat si všechny špatnosti, kterých se dopustil. Dickens na Scroogeově postupné přeměně ukazuje jaký vliv má sentimentalismus na zkaženého člověka.

Z minulosti se příběh vrací zpět do přítomnosti, do Scrooge bytu. Druhý duch se představil jako duch Vánoc přítomných a vybídl Scrooge vstoupit z ložnice do obývacího pokoje, ve kterém se udála výrazná změna.

„It was his own room. There was no doubt about that. But it had undergone a surprising transformation. The walls and ceiling were so hung with living green, that it looked a perfect grove; from every part of which, bright gleaming berries glistened. The crisp leaves of holly, mistletoe, and ivy reflected back the light, as if so many little mirrors had been scattered there; and such a mighty blaze went roaring up the chimney, as that dull petrification of a hearth had never known in Scrooge’s time, or Marley’s, or for many and many a winter season gone. Heaped up on the floor, to form a kind of throne, were turkeys, geese, game, poultry, brawn, great joints of meat, sucking-pigs, long wreaths of sausages, mince-pies, plum-puddings, barrels of oysters, red-hot chestnuts, cherry-cheeked apples, juicy oranges, luscious pears, immense twelfth-cakes, and seething bowls of punch, that made the chambre dim with their delicious steam.”

(Dickens, A Christmas Carol, str. 46)

Na začátku příběhu je Scroogeův obývací pokoj popsán jako prostorná, zašedlá a neudržovaná místnost s holými zdmi téměř bez nábytku a jen s malým ohněm, připomínající pokoj chudých. S příchodem druhého ducha přišlo do místnosti také světlo, příjemné teplo a vůně, vycházející z nespočtu pochutin a pokrmů. Prostor Scroogeova pokoje je ve zmíněné ukázce plný vánoční symboliky – symboly záře a plamene reprezentují rodinný krb, teplo, energii, ale i lásku která by spolu s ohněm mohla do Scroogeova domu vstoupit. Přeměna pokoje má hlavnímu protagonistovi ukázat kolik radosti a užitku by mohl přinést, kdyby přestal šetřit veškeré úspory a alespoň o Vánocích by někoho pohostil.

Duch posté zanesl Scrooge na ulici, kde lidé pobíhali ve vánočním shonu a kde si lidé z nižších vrstev nosili jídlo do pekáren⁶, které se později zavřely. Tento výjev ducha ale i Scrooge velmi zaujal. V rozmluvě s duchem poukazuje Scrooge nesouhlasně na tehdejší striktní poměry o nedělích.⁷ Duch Vánoc přítomných zavedl Scrooge do domu jeho písaře Boba Cratchita. V porovnání s prostorem Scroogeho pokoje a jeho slavnostní tabulí, představující oslavu viktoriánské přítomnosti a Vánoc pro určitou společenskou vrstvu, vyobrazuje spoře zařízená domácnost Cratchitových chudobu nižších vrstev.

Početná rodina Cratchitových vyčkávala příchodu Boba a Tinyho Tima a také nejstarší dcery. Malý Tim měl již od narození zohavené nohy a jeho postava odkazuje ke skutečnému Dickensovu synovci, který měl podobný osud a zemřel v dětském věku. Tiny Tim také představuje – jak on sám v díle zmiňuje – chudého mrzáčka, na nějž by si lidé především o Vánocích mohli vzpomenout a projevit sympatie. Dickens naráží především na střední a vyšší vrstvy, které se nezajímaly o životy a osudy nižších vrstev. (Allingham, 2003) V postavě malého Tima ukazuje Dickens boj a osud chudých lidí v materialisticky založeném světě.

Toho večera zasedla rodina Cratchitových ke slavnostní večeři – veškeré pokrmy považovala rodina za lahůdky a dary. V porovnání se stolem plného jídla v pokoji Scrooge představuje tabule Cratchitových pohled na chudobu nižších vrstev. Staví se zde do popředí další protiklady lidského života – bohatství a chudoba, kdy oslavovat viktoriánskou přítomnost bylo výsadou určitých společenských vrstev a ne nižších. Všichni členové rodiny si ten večer připili vánočním punčem na zdraví a u té příležitosti připil i Bob na Scroogovo zdraví, což vrhlo na malou chvíli na rodinu stín smutku, ale jak řekl Tiny Tim: *“God bless us every one!”* (Dickens, A Christmas Carol, str. 56) Scrooge byl chlapcovými slovy dojat a dožadoval se duchovy odpovědi, zda zemře. Duch odpověděl negativně, Scroogeovými vlastními slovy, že pokud je na umření, ať raději zemře hned a zmenší tak přebytek obyvatelstva.

---

⁶ Domovy nižších vrstev byly v tehdejší době vybaveny pouze krby s otevřeným ohněm, kde bylo možné vařit, ale rodiny nedisponovali pecí, a proto si nosili jídlo, například husu, do pekařství, kde jim i o nedělích bylo umožněno za malý poplatek si upéct své večeře. (Perdue, <http://www.charlesdickenspage.com/carol.html>)

⁷ Dickens ostře kritizoval náboženskou nauku, která hlásala přísné dodržování neděle jako svatého dne, zasvěceného výhradně pro bohoslužby, a proto byly obchody s potravinami zavřeny a nikdo se nesměl nijak veřejně pobavit. Tyto zákazy viděl Dickens jako pokus o kontrolu života nižších vrstev ze strany vyšších vrstev. (Perdue, [charlesdickenspage.com/carol.html](http://www.charlesdickenspage.com/carol.html))

Dickens zde opět naráží na Malthusovu teorii a prostřednictvím Scroogeovy osoby chce zapůsobit na anglickou societu, že přebytek obyvatelstva neexistuje, že každý člověk má právo na svou existenci a že všechny lidské životy mají svou hodnotu.

Popis průběhu večera u rodiny Cratchitových neskýtal nic fascinujícího, nikdo nebyl oděn v kvalitních šatech, slavnostní tabule nebyla plná rozmanitých pokrmů, ale tito lidé ke štěstí a spokojenosti potřebovali jen přítomnost a náklonost druhého, kterou si vyjadřovali jen tím, že si povídali a prokazovali si štědrost a vlídnost chováním jeden k druhému. Ačkoliv se rodina Cratchitových řadila do nižší společnosti, jejich bohatství tkvělo ve skromnosti, vstřícnosti a toleranci, což také představuje Dickensovy hodnoty promítnuté do jeho postav.

V této části příběhu intenzivně vyvstává otázka: v čem vlastně spočívá bohatství? Scrooge je bohatý muž, ale ani na jeho šatech nebo na jeho domě a majetku to není zřejmé. Neoplývá bohatstvím ani emocionálním, neboť nemá žádné přátele, ani pozemské radosti, kromě zotrpklosti a honby za penězi. Oproti Scroogeovi představuje jeho synovec Fred nebo rodina Cratchitových nemajetnou vrstvu, ale bohatství každého z nich je šlechetné srdce, pomocná ruka a každodenní radosti, což koresponduje s Dickensovými hodnotami a vzorem anglické společnosti 19. století.

Když duch a Scrooge opustili večerní idylu u Cratchitových putovali ten večer na mnoho míst, ale výrazně na Scrooge zapůsobila návštěva u jeho synovce Freda, obklopeného rodinou a příjemnou atmosférou. Fred vyprávěl o ranní příhodě se Scroogem, kdy Scrooge opět odmítl pozvání k synovci na Boží hod a odsuzoval Vánoce jako nesmysl. Všichni starým lakomcem opovrhovali, až na Freda. Fred představoval ztělesnění dobra a šlechetnosti. Řekl, že nemá důvod svým strýcem opovrhovat, spíše ho lituje, protože jeho hříchy ho trestají samy, a proto nebude ztrácet naději a každý rok bude Scrooge zvat na Boží hod, dokud Scrooge nezmění svůj kritický názor na Vánoce. Po zbytek večera v místnosti panovala dobrá nálada, všichni smáli a hráli různé hry, které hrál i Scrooge, ačkoliv o jeho přítomnosti neměl nikdo tušení. Pohled na usmívajícího se Scrooge rozveselil i ducha, ale nesměli ztrácet čas. Na své pouti navštívili mnoho míst a mnoho lidí. Duch žehnal nemocným, chudým, uvězněným a rozdával radost všem z nižších společenských vrstev. Putováním s duchem Vánoc přítomných, chce Dickens přiblížit svým čtenářům poměry nižších vrstev a chce je

přimět, aby se nad stavem společnosti zamysleli a nepřehlíželi chudobu a nespravedlnost ve světě.

Kniha má sociální a morální podtext a poukazuje na protiklady lidského života, stáří a dětství nebo bohatství a bída. Jedním z hlavních témat knihy jsou chudé londýnské děti, které v tehdejší době musely od raného věku pracovat, ale také kvůli neútešné situaci v dětství brzy umíraly.⁸ Ti, kteří přeživali, neměli dostatečné vzdělání a i přes nabízenou pomoc od tzv. Reggad Schools, o které se Dickens velmi zajímal, zůstala převážná většina dětí negramotná. Právě na tuto situaci, kdy nižší vrstvy žijí v chudobě a bídě a většinová společnost projevuje nezájem, poukazuje Dickens svým námětem dvou zbídačených dětí. (Perdue) Vzhled dětí byl žalostný – oba byli hubení, žlutí a divocí a v jejich očích se odrážela zloba. Tyto děti byly výtvozem člověka – jeho sobeckých zájmů. Dívka se jmenovala Nouze a chlapec Nevědomost, ten způsoboval nenávratnou záhubu a každý by se především jeho měl vyvarovat. Zde se promítá hlavní funkce alegorie, kdy autor vyjadřuje skutečnosti pomocí symbolů, a tím kritizuje společnost, protože každý člen společnosti směřuje ke stejnému cíli – do hrobu a tím, že někteří lidé jsou ponecháni v ignoraci, trpí celá societa.

Poslední z trojice duchů zahalený v temném rouše s kápí přes hlavu se ke Scroogeovi nesl jako hustá mlha. Duch Vánoc příštích ukazuje Dickensovu vizi možné temné budoucnosti. Přízrak Scroogeovi ukázal jeho osud, kdy z jeho smrti mají užitek příslušníci nižší vrstvy, kteří ho po smrti okradou a svůj lup prodají. Když Scrooge spatří jejich chování, zaplaví ho vlna nechuti, nenávisti a pohrdání. Přízrak Scrooge zavede na hřbitov, kde Scrooge viděl svůj vlastní náhrobek, a toto nelitostné prozření představuje zlomový bod ve Scroogeově povaze.

V poslední části knihy autor popisuje nového Ebenezera Scrooge. Jakmile hlavní protagonistu zjistí, že putování s duchy byl pouhý sen a že je stále naživu, propukne v smích doprovázený slzami štěstí. Scrooge se cítil volný a svobodný, radoval se ze života a z Vánoc. Z okna zavolal na chlapce, aby se dozvěděl, že je Boží hod a nabídl mu peníz za to, že koupí toho největšího krocana a doveze ho do domu Cratchitových, bez udání od koho je. Tím, že majetní přidají část svých peněz ve prospěch chudých, se zlepší situace nižších vrstev a i v materialistickém světě budou mít peníze užitek

---

⁸ Pul roku poté, co byla vydána Vánoční koleda, vyšel Tovární zákon (1844), ustanovující, že děti od 9 let do 13 let smí pracovat 9 hodin denně a šest dní v týdnu. Tento akt byl označen za humánní reformu. (Sutherland, bl.uk/romantics-and-victorians/articles/the-origins-of-a-christmas-carol#)

pro všechny své příslušníky. Scrooge se vydal městem a vykračoval si svižně, s úsměvem na tváři a jeho optimistické rozpoložení podnítilo kolemjdoucí ho přívětivě zdravit a přát mu veselé Vánoce. Nejprve zašel Scrooge do kostela a po poledni ke svému synovci Fredovi, kde ho vřele přivítali a přijali mezi sebe. Druhý den přišel Scrooge do pisárny dříve než Bob a když písař přišel, rozhodl se Scrooge, že mu zvýší plat a přislíbil pomoc Bobově rodině, obzvláště malému Timovi. Scrooge se stal mužem svých slov. Dostál všem svým slibům a stal se z něho lepší člověk.

„Scrooge was better than his word. He did it all, and infinitely more; and to Tiny Tim, who did not die, he was a second father. He became as good a friend, as good a master, and as good a man, as the good old city knew, or any other good old city, town, or borough, in the good old world.” (Dickens, A Christmas Carol, str. 91)

V přeměně Scrooge z lakomého a zlého na muže oplývajícího všemi vlastnostmi ideálního občana anglické společnosti, pozorujeme přeměnu v člověka, který by měl sloužit jako univerzální příklad pro všechny ostatní občany. Tím, že lidé zapomenou na svou pýchu, vzdají se své ignorace vůči ostatním a přestanou se hnát za majetkem a začnou pomáhat druhým, tím nejen zlepší kvalitu životního standardu pro celou společnost, ale obohatí tak i své životy, protože jim dají smysluplnou náplň.

“May that be truly said of us, and all of us! And so, as Tiny Tim observed, God bless Us, Every One!” (Dickens, A Christmas Carol, str. 92)

Dickens svým požehnáním prostřednictvím nevinného Tima vyjadřuje víru v lepší budoucnost, kdy se překlene propast mezi vyššími a nižšími vrstvami, lidé se vzdají svých společenských stereotypů a bída přestane existovat v takové míře, jak ji Dickens viděl a zažil a Anglie a svět se stane lepším místem.

6 ZÁVĚR

Podstatným úkolem této bakalářské práce bylo přispět k pochopení specifického popisu prostředí v dílech Charlese Dickense a zachytit významné prvky reagující na situaci společenských vrstev a dobové dění ve viktoriánské Anglii. Východiskem pro analýzu se stala novela Charlese Dickense *A Christmas Carol*.

Faktografická část bakalářské práce se skládá ze tří kapitol. První kapitola nastínila historický, politický, sociální a kulturní kontext viktoriánské Anglie a přinesla tak komplexní obraz o společenském dění. Veškerý pokrok anglické mocnosti měl vliv na anglickou společnost a směr jejího vývoje, ale také na vznik mnoha literárních žánrů typických pro viktoriánskou literaturu. Všechny zmíněné informace představují klíčový prvek pro pochopení myšlenkových i uměleckých směrů té doby a ovlivnily charakter analyzovaného díla.

Druhá kapitola se zabývá přiblížením literárních žánrů 19. století, vymezuje jejich charakteristické rysy, často i symboliku a stručně představuje významné osobnosti, které se zapsaly do knihovny světové literatury. Charakteristickým literárním žánrem viktoriánské literatury se stal román. Do svých děl autoři zahrnuli pestrou škálu témat odrážející technicko-vědecký pokrok, sociální problematiku, společenskou kritiku a mnohé další. Každý román přinesl nový subjektivní pohled autora na aktuální dobové dění a situace. Věvodícím literárním směrem 19. století byl realismus, který věrně zachycoval skutečnosti, ve středu jeho zájmu byl člověk ve svém pravdivém společenském postavení, který nastavoval zrcadlo viktoriánské společnosti. V druhé polovině 19. století nastoupil ještě nesmiřitelnější kritický realismus, v jehož duchu psal Charles Dickens. V tvorbě mnoha autorů se prolínají prvky gotického románu, romantismu i realismu, a právě proto se stala viktoriánská literatura tak populární. Životní dráha Charlese Dickense byla protkaná mnoha významnými událostmi, které měly vliv na Dickensovu tvorbu. Exkurzem do soukromého i spisovatelského života Dickense se zabývá třetí kapitola této bakalářské práce a poskytuje stavební kámen pro analýzu vybraného díla.

Stěžejní jsou kapitoly této práce, které představují vlastní analýzu textu. Nejprve je stručně představena *Vánoční koleda* a poté následuje jádro práce, tedy rozbor

jednotlivých pasáží z knihy obsahující popis viktoriánského Londýna a venkova. Dickensova literární díla vznikla v době, kdy probíhaly rozsáhlé společenské změny. Z Anglie se stala koloniální mocnost a Londýn představoval centrum obchodu. Obyvatelé se stěhovali za lepšími životními podmínkami do měst a anglická společnost se přeměnila na měšťanskou. V době anglického rozmachu a růstu ekonomiky rostla také populace a rozdíl mezi nižší a vyšší vrstvou. Společnost orientovaná na industrializaci a vědecký pokrok byla v době vydání *Vánoční koledy* zmítána vlnou Reformního zákona, kdy se vyšší společenské třídy hnaly za majetkem a nižší společenské vrstvy byly posílány do vznikajících chudobinců. Všechna zmíněná fakta lze v určité míře spatřovat ve zkoumaném díle a měla vliv na celkové ztvárnění prostředí příběhu.

Oproti velkému množství dostupné literatury o Charlesi Dickensovi nebo o jeho nejslavnějších románech existuje jen málo zdrojů pojednávajících o *Vánoční koledě* a ještě méně o použitých postupech v líčení prostředí. V popisu prostředí využívá Dickens nejen kritického realismu, ale často je i ovlivněn romantismem, kdy klade důraz na emocionální vyjádření a sentimentalismus a také se objevují prvky gotického románu, což je patrné především v jeho popisných pasážích nebo v alegorii duchů Vánoc. Hlavním účelem díla Charlese Dickense je přinést recipientům komplexní věrohodné zachycení viktoriánského Londýna se všemi jeho negativy a pozitivy odrážející se na životech vyšších i nižších vrstev.

V páté kapitole této práce je nastíněno, jak Charles Dickens ve *Vánoční koledě* pracuje s časem a prostorem a působí na smyslovou schopnost čtenářů a jejich emoce. Využití minulosti a prostoru venkova a dětství, ale také využití budoucnosti a možného smrtelného osudu hraje významnou roli v jednom z námětů knihy a to v procesu přeměny, který podstupuje hlavní hrdina. Dickens do svého popisu prostředí začleňuje mnoho symbolů. Mezi nejvýraznější symboly se řadí mlha, sníh, oheň a led a také kontrastní barvy jako černá a bílá, které mají svůj specifický význam. Nejen prostředí vyobrazuje Dickens pomocí kontrastů, ale celá novela vykazuje protiklady lidského života. Autor se zabývá značnými rozdíly mezi bohatými a chudými, kdy peníze a moc mohou nižším vrstvám pomoci, ale zároveň i ublížit. Použití motivu chudých londýnských dětí má pomoci odstranit lidskou nevědomost a apelovat na svědomí viktoriánské společnosti, která nese odpovědnost za osudy dětských hrdinů. Na procesu přeměny hlavního hrdiny chce Dickens ukázat anglické společnosti, že pokud o tuto změnu bude usilovat každý

jednotlivec, může dojít k přetvoření společnosti v lepší a příznivější – v tom spočívá podstata kritického realismu, který se pokouší o řešení sociálních konfliktů.

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo analyzovat literární dílo Charlese Dickense a zachytit důležité prvky odrážející autorovu sociální kritiku. V autorových popisech je patrné jeho vzrůstající skeptické vnímání Anglie a anglické společnosti. Charles Dickens nabízí pohled do zákulisí rozvíjející se moci a přináší tak temnou vizi budoucnosti, ale zároveň vizi všeobjímajícího humanismu. Získané poznatky z analýzy prohlubují povědomí o prostředí, společensko-kulturním dění a také o žebříčku uznávaných hodnot a viktoriánské mentalitě.

Pro podobnou analýzu by byla vhodná další Dickensova díla obsahující detailní popisy venkova i Londýna, ale pro tuto práci byla vyprána pouze novela *Vánoční koleda*. Práce by se mohla stát podkladem pro hlubší studii času a prostoru nejen *Vánoční koledy*, ale i dalších románů z Dickensovy bohaté románové tvorby, a to například z hlediska hladkého a zvrstveného prostoru nebo by práce mohla být využita pro jednolitou studii o sociální problematice viktoriánské společnosti.

BIBLIOGRAFIE

Primární literatura

DICKENS, Charles. *A Christmas Carol in prose being: A ghost story of Christmas* [online]. London: Chapman & Hall, 186, Strand, 1843 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z:

http://www.ibiblio.org/ebooks/Dickens/Carol/Dickens_Carol.pdf

Sekundární literatura

ADAMS, James Eli. *A history of Victorian literature*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2009. Blackwell histories of literature. ISBN 978-0-470-67239-6.

AMIGONI, David. *Victorian literature*. Edinburgh: Edinburgh University Press, c2011. ISBN 9780748625635.

BERARD, Jane Helen. *Dickens and landscape discourse*. New York: Peter Lang Publishing, Inc., 2007. Studies in nineteenth-century British literature, v. 16. ISBN 978-0-8204-5004-9.

BRANTLINGER, Patrick a William B THESING. *A companion to the Victorian novel*. Malden, MA: Blackwell, 2002. ISBN 063122064X.

DAVID, Deirdre (ed.). *The Cambridge companion to the Victorian novel*. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. Cambridge companions to literature. ISBN 978-0-521-18215-7.

DAVIS, Philip. *The Oxford English literary history. Volume 8, The Victorians: 1830-1880*. Reprinted 2008. Oxford: Oxford University Press, 2002. ISBN 9780199269204.

GILMOUR, Robin. *The Victorian period: the intellectual and cultural context, 1830-1890*. New York: Longman, 1993. ISBN 0582493471.

HOUSE, Humphry. *The Dickens world*. 2nd ed. London: Oxford university press, 1942. Oxford paperbacks, no. 9.

JAMES, Louis. *The Victorian novel*. Malden, MA: Blackwell Pub., 2006. ISBN 9780631226284.

MCDOWALL, David. *An illustrated history of Britain*. Harlow: Longman Group, 1991. ISBN 058274914X.

MINGAY, G. E. (ed.). *The Victorian countryside*. Reprinted 2000. London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1981. ISBN 0415241952.

ROBERTS, Helene E. *Encyclopedia of comparative iconography: themes depicted in works of art*. Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 1998. ISBN 1579580092.

STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury 2*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987.

TUCKER, Herbert F (ed.). *A companion to Victorian literature and culture*. 1st publ., 6th repr. Malden, Mass.: Blackwell, c1999. ISBN 9780631218760.

Internetové zdroje

ALLINGHAM, Philip V. Charles Dickens's A Christmas Carol, 1843: An Introduction. In: *The Victorian Web*[online]. Ontario, 2003 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z:

<http://www.victorianweb.org/authors/dickens/xmas/pva13.html>

BLAIR, Kirstie a Eliza O'BRIEN. Sentimentality. In: *Oxford Bibliographies: Your Best Research Starts Here*[online]. 2011 [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <http://oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199799558/obo-9780199799558-0063.xml>

CHESTERTON, G. K. *The Victorian age in literature* [online]. 2006 [EBook #18639]. New York: HENRY HOLT AND COMPANY, 1913 [cit. 2016-03-09]. Dostupné z:

<http://www.gutenberg.org/files/18639/18639-h/18639-h.htm>

COLLINS, Philip. Charles Dickens: British novelist. In: *Encyclopædia Britannica* [online]. 2016 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z:

<http://www.britannica.com/biography/Charles-Dickens-British-novelist>

DHAMEE, Yousuf. Thomas Robert Malthus. In: *The Victorian web* [online]. 1995 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z:

<http://www.victorianweb.org/economics/malthus.html>

DINIEJKO, Dr Andrzej. Slums and Slumming in Late-Victorian London. In: *The Victorian web* [online]. Poland, 2013 [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.victorianweb.org/history/slums.html>

JOSHI, Vaijayanti. Victorian Era Morality, Moral Behavior, Values, Ideals, Ethics. In: *Victorian-Era.org: Victorian Era Information for Kids* [online]. 2016 [cit. 2016-04-06]. Dostupné z: <http://www.victorian-era.org/victorian-era-morality.html>

KETTLER, Sara. Queen Elizabeth II: 7 Facts on the Longest Reigning Monarch in British History. In: *Biography*[online]. 2015 [cit. 2016-04-13]. Dostupné z: <http://www.biography.com/news/queen-elizabeth-longest-reign-celebration-monarch-facts>

MACKEAN, Ian. Charles Dickens Dickens's Narrative Technique. In: *English Literature at Literature-Study-Online* [online]. 2001 [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.literature-study-online.com/essays/dickens.html>

PERDUE, David. A Christmas Carol. In: *David Perdue's Charles Dickens Page* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.charlesdickenspage.com/carol.html>

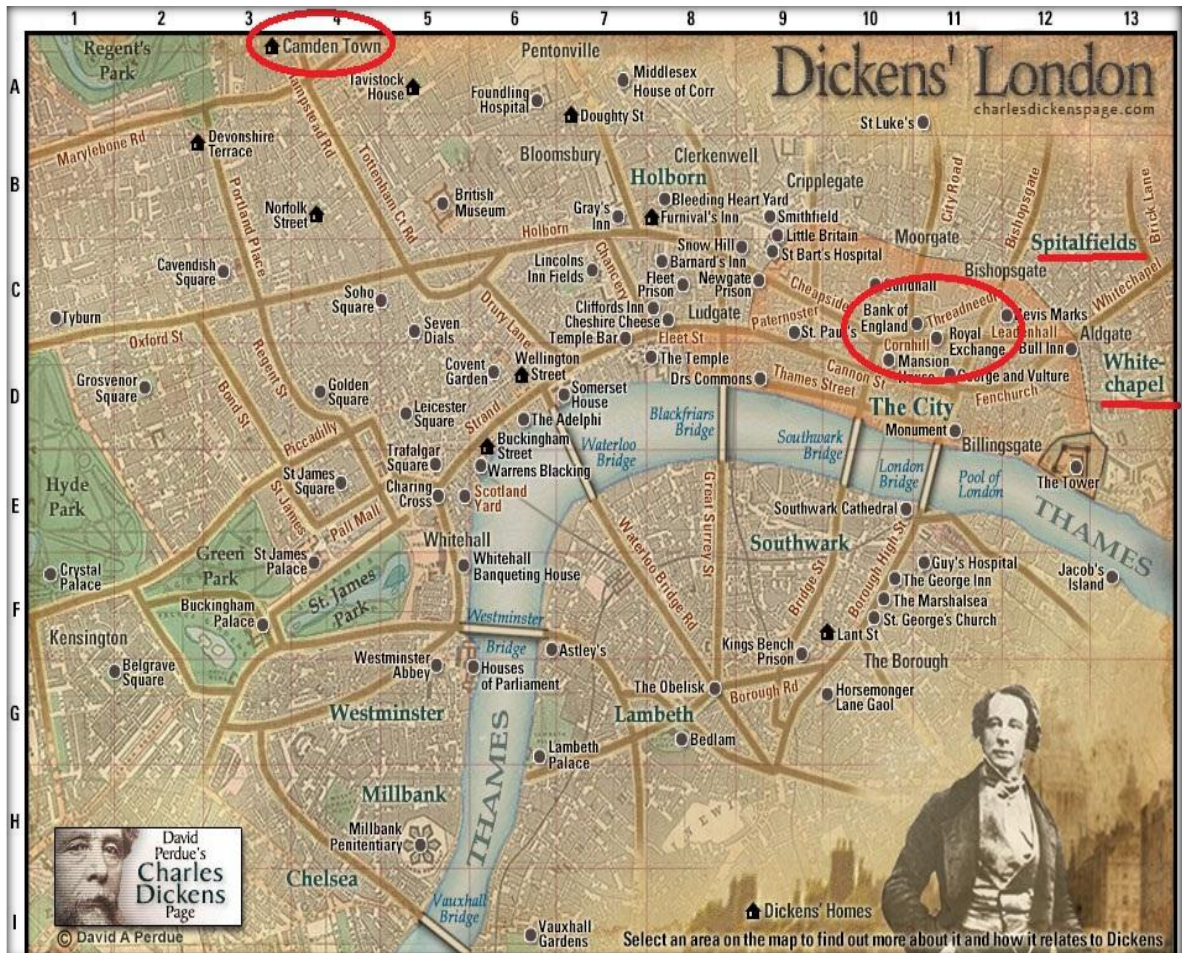
PERDUE, David. Dickens and Christmas. In: *David Perdue's Charles Dickens Page* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: <http://www.charlesdickenspage.com/christmas.html>

PERDUE, David. Dickens Fast Facts. In: *David Perdue's Charles Dickens Page* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://charlesdickenspage.com/fast-facts.html>

PERDUE, David. Dickens' London. In: *David Perdue's Charles Dickens Page* [online]. [cit. 2016-03-17]. Dostupné z: http://www.charlesdickenspage.com/dickens_london.html

SUTHERLAND, John. The origins of A Christmas Carol. In: *British Library* [online]. [cit. 2016-04-06].
Dostupné z: <http://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/the-origins-of-a-christmas-carol#>

SEZNAM PŘÍLOH

Zdroj: PERDUE, David. Dickens' London Map. In: *David Perdue's Charles Dickens Page* [online]. 2014 [cit. 2016-03-17].

Dostupné z: http://www.charlesdickenspage.com/dickens_london_map.html